

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 16. ZÁŘÍ 1936

ZA KČ 2.—

Stalin a Trocký

F. PEROUTKA

Politická historie lihu

KAREL KUBATA

Populační starosti

LADISLAV P. PROCHÁZKA

Kam dospěla věda?

JAMES JEANS

Strategická perspektiva ze Španělska

Ohlížíme se za Olympiádou

SPORTIVUS

Kam srdce tíhne — Sudetoněmecká poesie — Vysoké školy v obraně

Trnitá cesta německého aktivisty

Národní píseň nebo jaká? — Přívrženci esperanta nám píší . . .

Obchod uhlím ŽIVNOSTENSKÉ BANKY

P R A H A II.
Jungmannova třída č. 1 n.
čísla telefonů 329-51, 329-52.

F I L I Á L K Y :

B R N O
telefonní čísla: 11081, 11082.

MOR. OSTRAVA
telefonní čísla: 3602, 3603.

BRATISLAVA
telefon č. 1483.

Komisionářský prodej
uhlí a koksu z revíru ostravsko-karvinského.

Export uhlí a koksu
do Polska, Jugoslavie, Bulharska, Itálie a t. d.

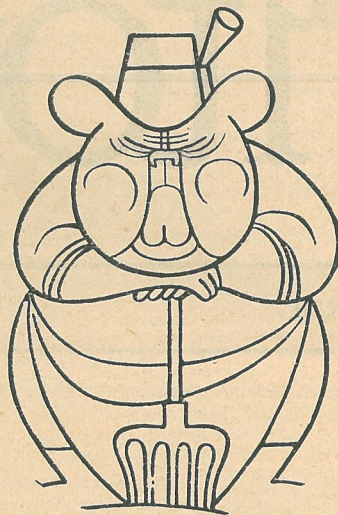
Prodej la dřevěného uhlí retortního bukového.

Telegrafická adresa:
Ž I V N O C A R B O

Jaroslav Seifert

ZPÍVÁNO DO ROTAČKY

Satirický průvodce dnešním uměleckým
a politickým životem. S 41 karikaturami
Fr. Bidla

Brož. 22 Kč

U všech knihkupců * Melantrich a. s.

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat
výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy
Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, aka-
demického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro
vždy.

Hosté mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže
je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter
Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v naklada-
telství Fr. Borový; svazek Kč 4.

Životní příběhy chlupatého lososa Salara na po-
zadí pestrého i tajemného života vodních toků tvoří
páteř dějově bohaté knihy HENRY WILLIAMSONA

NESMRTELNÝ LOSOS
Brožované Kč 20.— Vázané Kč 32.— U knihkupců
FR. BOROVI
Praha.
Národní 18.

Bratislava
Dunajská 21.

OBSAH 36. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Stalin a Trocký. — GUSTAV WINTER: Z tajů jednotné fron-
ty. — KAREL KUBATA: Politická historie lihu. — Proč se u nás nepiší povídky. — Před sjezdem Rudové strany. —
UPTON SINCLAIR: Dělníci sami nestačí. — Hledají se příklady. — Zemřel sovětský generál. — Školství a politické
strany. — Tak co tedy máme zpívat? — Svoboda badání na vysokých školách.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané
rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt
roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt
a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Stalin a Trocký

II.

Sociologický rozdíl mezi Trockým a Stalinem je v tom, že první vedl ony vrstvy v sovětech, které bychom mohli nazvat intelektuální avantgardou, druhý pak ovládal byrokracii a masy. Je-li tomu tak, výsledek nemůže udivovat: kdy se stalo, aby intelektuální avantgarda nezhylnula, když se pustila do otevřeného boje s prostředím? A kdy se ostatně stalo, aby měla ve všem pravdu?

Bývá tragickým problémem intelektuálů, zda se dovedou postavit kladně ke kladné práci, zda se dovedou zastavit na patřičném místě ve spěchu svého rozumu, zda vedle kritiků dovedou býti také dělníky. Vidí mnoho z toho, co masa nepozoruje, ale někdy se dají ovládat nějakým detailem, hrdí na to, že jej objevili. Detail se jim pak stává důležitějším než celek. Mívají obyčejně pravdu v podrobnostech, ale pokud jde o celkovou linii, bývají často předstížení lidmi mnohem méně učenými a mnohem hůře se umějícími vyjadřovat. Intelektuál jest jako kvas v těstě společnosti. Zajisté mohlo jednu dobu vypadat zajímavěji a módněji býti přívržencem Trockého než souhlasit se Stalinem. Avšak bylo sovětskému Rusku po letech revoluce, občanské války, hladomoru, experimentů, po letech někdy oprávněného, někdy jen démonického ničení všeho starého nezbytně třeba ještě dalšího kvasu? Pro samý kvas někdy téměř nebývalo vidět těsto. Tato otázka: další kvas nebo nějaké ustálení — musila být a byla rozhodnuta nervy ruského národa. Národ na ni dával odpověď netoliko svým duchem, nýbrž i svou fyziologií, těžce otřesenou a potřebující oddech. Perspektiva kvasu a varu do nekonečna ve všech zemích zláká spíše ty muže, kteří vydávají časopisy, než soubor prostých lidí, kteří tvoří společnost třídní jako beztřídní. Ve vítězství Stalinově nad Trockým proto nebylo jen násilí, nýbrž i dobrovolný souhlas společnosti, která na vášnivé výzvy Trockého reagovala takto: dosti dlouho jsme už kvasili; nyní by bylo dobře upéci nějaký koláč, i když bude trochu připálený.

Ve vítězství Stalinově není tolik náhod, jak se domnívají trockisté. Není náhodou, že, když se udála první veřejná srážka, podlehl Trocký, který bouřil proti pokračování v Nepu, a zvítězil Stalin, který doporučoval nerozejít se s Nepem lehkomyslně. Víte ještě, co to byl Nep, zahájený samotným Leninem, jenž se k němu uchýlil snad z úzkosti, snad ze slitování: byl to směr, který si dával částečně falešné jméno; nazýval se novou hospodářskou politikou, ač ve skutečnosti po nejedné stránce byl návratem k hospodářské politice staré, předsocialistické; byla to kapitulace před obtížemi, které se stavěly v cestu důsledné socialistické politiky, byl to na nějakou dobu návrat k maloobchodu, uvolnění zásobování od tisících pout státního hospodářství, návrat jakéhosi skromného blahobytu, první přestávka na dlouhé cestě utrpení. Země s rozkoší se koupala v pocitu uvolnění, naděje zase se vetřela do srdcí, jež už dávno

byla bez naděje. Mnoho lidí zase bylo schopno uvěřit, že život je sladký. Tu slyší země, že vystupuje Trocký a káže: toto všechno musíte zahodit, neboť vás to není důstojno; komunista je mrtvý na dovolené; nasycení ho uspává. I kdyby Stalin neměl své praetoriány, je pravděpodobno, že by Rusko bylo přijalo toto poselství Trockého radostně a že by byl mohl uskutečnit své úmysly bez — praetoriánů?

Stalin má v sobě jakýsi rys pozitivismu, který se u něho vyskytuje i tenkrát, když odporuje dogmatu. Mezi náhodami, které vylučujeme, je také to, že by Stalin byl tenkrát jen náhodou stál na straně Nepu, který měl příznivé účinky pro zvýšení životní úrovně země, a Trocký proti němu, a že by to bylo mohlo být také obráceně. Nemohlo. Rozdíl mezi duchem pozitivnějším a negativnějším se musí projevit při všech příležitostech. Trocký nabízí sovětským občanům hlavně slávu; stáli-li si špatně v životě, budou tím lépe stát jejich sochy v Pantheonu revoluční historie. Nabízí tu skoro takový rozdíl mezi životem pozemským a nebeským, jako křesťanství. Může to učinit jakýsi dojem na intelektuální avantgardu, která sama svou povahou je nepokojná. Stalin však vede masy tím, že jim nabízí zvýšení životní úrovně. Za pětiletky dovedl toto očekávání, tuto materialistickou naději vybičovat skoro k mysticismu. Je i obratný, jedná-li se prostou masou: poroučí, aby se vyráběly voňavky, aby lidé se učili tančit, aby vycházely módní časopisy. Dovede říci lidem: pod mým vedením budete žít tak, aby to bylo i zábavno; nepopírám právo sovětského občana na požitky. Hle, proč ve vyhnanství je Trocký, nikoliv Stalin.

Trocký stále vede boj proti Stalinovi s otázkou: odpovídá jeho chování starým zásadám komunistické internacionály? Aniz by to pozoroval, vede boj na falešné platformě. Velmi mnozí komunisté na tuto otázku odpovídají jen s nechutí. Skutečná platforma, na níž byl boj mezi oběma vybojován, je tato: prospěl Stalin vybudování nového ruského státu? Jestliže ano, síla toho faktu jest taková, že před ní vyblednou všechny bystré kritiky Trockého. Intelektuál Trocký si na tuto otázku odpověděl špatně. Snad dokonce myslí, že na ni vůbec netřeba odpovídat, poněvadž je mnohem méně důležité, vyznamenal-li se Stalin v tomto směru, než jak se zachoval k otázce světové revoluce. Mýlí se — s velmi neblahými následky pro sebe. Bylo třeba odpovídati na tuto otázku. V ní je skryto všechno tajemství, proč Stalin přemohl svého odpůrce. Nezávisle na všech dogmatech komunistické internacionály existoval ruský stát se svými zvláštními potřebami. Stalin se dovedl učiniti vůdcem tohoto státu, Trocký se choval jako věčný kandidát na vůdcovství v Třetí internacionále. Když se tyto dva směry srazily, potřeby ruského státu zvítězily, ten, kdo jeho zájmy chtěl podržovat zájmům internacionály, je odsunut.

Trocký podlehl jen v generální linii, smíme-li tu říci: „jen“. Jinak je ozdoben všemi skvělými a blýskavými vlastnostmi intelektuála. Ani nejlichotnější stoupenec Stalinův nemohl by mu raditi, aby se po-

kusil soutěžit s Trockým na příklad ve spisovatelství. Čtete-li jen knihy a máte-li jakousi vnímavost pro půvaby stylu, skoro se vám zdá, že mezi Trockým a Stalinem je takový rozdíl, jaký prý byl mezi Leninem a Trockým: jako mezi slonem a blechou. Ale není to jediný případ v historii, kdy lepší stylistu podlehl. Nesmíme se dát klamat nepoměrem sil mezi oběma muži na poli literárním. Trocký je tak obratný, že by, myslím, dovedl hrát i divadlo. Jeho duševní půvaby však mají jednu vadu: jejich majitel je si jich příliš vědom. Spoléhá se na ně a snadno se proto pokládá za nepřemožitelného a nepostradatelného. Pohrdá lidmi, kteří jich nemají, a myslí, že mu nemohou být nebezpeční. Zanedbává dokonce vypátrati, nemají-li železnou vůli.

Není asi možno sebrati vše, co kdy Stalin a Trocký řekli, utřídit to a pak říci: hle, zde to je stalinismus a to je trockismus. Tak by si bylo možno počínati, kdyby politiku dělaly bytosti bez osobních vášní. Ale v tomto soupeřství právě osobní vášně hraje velkou roli, a leckterá idea, leckterý názor, měly jen ten význam, že na čas posloužily jako prostředek v boji o moc mezi oběma muži. Nelze zastříti, že Trocký propagoval velkou průmyslovou akci, jakýsi předobraz pětiletky, už roku 1921, a že, když pak Stalin průmyslovou akci zahájil, obrátil se proti němu. Pravda je také, že Stalin nejdříve Nep proti Trockému obhajoval, potom však, když se Trockého zbavil, sám Nep do posledních zbytků zrušil. Rovněž je pravda, že Stalin kdysi proti Trockému hájil spolek komunistů se středními sedláky, že však potom sám kulaky vyhnal a vyhubil s daleko větší brutalitou, než jakou kdy trockistická oposice doporučovala. Dívali-li bychom se na to takto, musil by nám stalinismus z velké části připadat jako vyvlastněný trockismus. Na druhé straně nemůžeme pochybovat o tom, že by Trocký na odpovědném místě bez rozpaků si dnes vyvlastnil potřebné části toho, co opovržlivě nazývá stalinismem. Taktických pravd pro jednu chvíli je tu užíváno mnohem častěji, než oba odpůrci jsou ochotni připustit. Účelem jejich jest dostat se soupeři na kůži, a poněvadž toto je hlavní cíl, ony se mohou proměňovat. Je však ve stalinismu i v trockismu jistá součást, která vůbec není podrobena proměňám: touha po vůdcovství. Jak ohromnou roli tato hraje v životě politiků! Ubohý Zinověv vypověděl na sebe, když po prvé, loni, stál před sovětským soudem: „Jsem zvyklý cítit se jako vůdce. U mne osobně hrál právě tento moment obrovskou roli. Rozumí se samo sebou, že jsem chtěl všechno vědět. Když jsem byl odstraněn z vedení, tedy je to buď nespravedlivost nebo nedorozumění, nebo se to děje jen na několik měsíců. Mohl jsem myslit jen na to: jak to, že mám být bez kruhu svých lidí kolem sebe, že se už nemám vše dozvídat, že už nemám být uprostřed politických dějů?“ Jaká to zpověď politikova! A jaký to nepochybně obraz i Trockého vášně! Jakže, on již nemá být vůdcem?

Snad nikdy nepochopil nejhlubší příčiny toho, proč jím přestal být. Jeho vlastní síla jest ve spisovatelství a v řečnictví. Kde však jinde než ve svobodné zemi může muž tohoto nadání dosáhnouti plné účinnosti, kde jinde než zde může těmito duchovními prostředky porazit svého soupeře? Trocký opovrhoval svobodou a velebil násilí jako každý řádný bolševik. V tom nikdy nebyl úchylkou. Mluvil o „nafouklé frázi o svatosti lidského života“, psal: „nevěřit v násilí je totéž jako nevěřit v tíhu“. Teprve když tíha osobně na něm

spočinula, začal o ní pochybovat. Napsal také: „Strana má vždy pravdu.“ Jak se to má dnes, soudruhu Trocký, s tím, že strana má vždy pravdu? Má-li ji skutečně, pak jste to, zač ona vás do celého světa prohlašuje: vztekly pes.

Trocký často prohlížel v zrcadle své duševní půvaby, je však podivno, že si při tom vůbec neuvědomil, v jakém prostředí se mohou nejlépe uplatnit, a že se na ně tolik spoléhal i v zemi diktatury. Diktatura prostým prostředkem zákazu může zbavit i nejlepší mluvení a psaní účinnosti a jeden četník je pak silnější než dva geniové, kteří se tlučou o zdi jako ptáci bez křídel. Jaký to paradox pro Trockého, který popsal mnoho papíru důkazy o nutnosti diktatury: jediné chance proti Stalinovi by byl měl — v demokracii. V prostředí svobody by bylo slyšet jeho dovedné a ohnivé apely na lid, tu by se byl mohl pustit se Stalinem do soutěže prostředky, jimiž sám vynikal. Diktatura však dala Stalinovi možnost, aby mu je klidně a tiše jeden po druhém vyrážel z ruky. Trocký mluvil, ale Stalin se pomalu zmocňoval celého mocenského aparátu. A tak vypadal proti němu Trocký jako muž, který sice vykonává podivuhodné věci na hrazdě, ale je nejistý na nohou, octne-li se na zemi.

O Stalinovi Lenin napsal ve své závěti: „Soudruh Stalin je příliš drsný.“ Od té doby se nestalo nic, co by tento Leninův úsudek vyvracelo, mnohé, co jej potvrzuje. Lenin se obával, že by se Stalin mohl chovat ke starým soudruhům hrubě a že by to snad mohl ohrozit i jednotu strany a revoluce. Stalin překonal jeho obavy: chová se k starým soudruhům netoliko hrubě, nýbrž dokonce vražedně. Poněvadž v sovětech je zvykem vše ozdobit citátem z Lenina, na náhrobek Zinověvův a Kameněvův patří nápis: „Soudruh Stalin je příliš drsný.“ Jak jsme už na to učinili narážku, Stalin — toť ruský medvěd, a asi stejně milosrdný jako medvěd. Právě zahynulo v jeho tlapách nových šestnáct lidí, tentokráte i příslušníci první garnitury. Pro kohokoliv bude lépe, jestliže se nebude spoléhat na jeho měkkost.

Ale je lépe o tomto se nerozšiřovati, poněvadž to pro naše téma nemá významu. Pokud se poměru k humanitě týká, sotva bychom našli mezi Trockým a Stalinem podstatné rozdíly, které by mohly přispět k osvětlení jejich povah. Jinými stránkami se musíme zabývat. Trocký — to jsou nervy samy. Má Stalin vůbec nervy? Jest efektním obratem, kterého užívají pisatelé o něm, říci, že nemá nervů. Stačí však říci, že má velmi dobré nervy, tak dobré, aby snesly napětí dlouhodobé vytrvalosti. Nervosní Trocký od samého počátku se znepokojuje: přál by si viděti, kterak jedním tygrím skokem vše je hotovo. Pomalé tempo socialistické výstavby ho unavovalo, taktické ústupy na socialisační frontě ho rozčilovaly a ani Leninova autorita ho nezdrží úplně od reptání. Už roku 1922, za života Lenina, si stěžuje, že budování socialismu pokračuje tak pomalu, že je mu to nesnesitelné. Neuznává potměšilého odporu, který mohou klásti hospodářské skutečnosti. Počíná si napoleonsky, na hospodářské frontě jako na vojenské slovo nemožnost nemá míti místo v našem slovníku.

V Stalinovi v těchto chvílích však nebylo žádné nervosy: co není hotovo dnes, bude hotovo zítra. Roku 1926 oba muže definitivně od sebe oddělují jejich nervy, jejich temperament. Trocký žádá zvýšený

spěch ve všech věcech socialismu, Stalin vystupuje a žádá oddech pro zemi. Trocký žádá tónem, obvyklým v resolucích, aby celá světová buržoasie byla poražena; jest již nejvyšší čas. Realista Stalin odpovídá: a jak ji porazíte, soudruhu? A praví, obrácen k Trockému: „Odpovídám, že za těchto podmínek můžeme překonat svou vlastní buržoasii.“ To jest tak zvaná idea socialismu v jedné zemi. Jak málo se to zdá muži, který snad ne neprávem, pokud šlo o velikost cílů, byl nazýván rudým Napoleonem!

Nikdo nemůže se odvážit, aby podle toho, co o Stalinovi víme, řekl, že tento komunistický vůdce si klade nižší a kompromisnější konečné cíle než Trocký. I to jest snad možno, ale naprosto se to vymyká našim vědomostem. S určitostí můžeme jen říci, neboť je to celým bojem mezi oběma muži prokázáno, že Stalin je schopen bez vnitřních otřesů zaříditi se na pomalejší tempo, počítat s pětiletými a desítiletými, kde fanaticové svolovali počítat jen s měsíci, nejvýše s roky. Snad Rusko potřebovalo právě takového člověka, který se dovede duševně smířiti s pomalým tempem, nemělo-li zůstat hromadou ruin a státem lidí, odsouzených k doživotnímu hmotnému a proto i duševnímu neštěstí...

Jakýsi pozitivistický rys je od Stalina neodmyslitelný, i když ještě nevíme, co všechno je obsaženo v jeho pozitivismu. Jedině zatrpklý Trocký je neschopen uznati u něho pozitivismus a vysvětluje všechno oportunistem, který prý prosákl celou jeho bytost. Píše: „Ve všech otázkách — ostatně nemnohých — kde se Stalin pokoušel zaujmout stanovisko bez přímého pokynu Leninova, stavěl se vždy a důsledně, řekl bych organicky, na stanovisko oportunní.“ Je to skutečně organická vada nebo je Stalin jen revolucionář s technickým smyslem, což nutně znamená revolucionář pomalejší? Jsn budoucnost bude moci na to odpovědět, nikoliv my dnes.

Jsou jisté známky, které by nasvědčovaly tomu, že Stalin není oportunistu zcela prost. Myslí-li se však oportunistem ta vlastnost, že člověk se zařizuje podle okolností, není za to do krve se stydět ani komunistovi. Je pravda ovšem, že v prvním souboji mezi Stalinem a Trockým jako horlivý pomocník na straně Stalinově se objevil dr. Šmeral, kterého každý projev oportunistu v komunistické internacionále vždy přilákal a naplnil novými nadějemi. Ale ani přítomnost Šmeralova na této straně není rozhodujícím svědectvím. Uchýlil se k Stalinovi proto, že na této straně bylo více oportunistu, nebo prostě proto, že na ní bylo více moci? Závažnější jest, že sovětští historikové mají se Stalinem mnoho práce a musejí ukrývat různá fakta, která by ho neosvětlovala jako revolucionáře naprosto nekompromisního. Kolísal leckdy, když Lenin zůstával pevný. Ale který z komunistických vůdců nemá na své minulosti tuto skvrnu? Jedině Lenin choval se vždy s důsledností, která bývala až nelidská. Ostatně ani Trocký, je-li postaven před leninovské zrcadlo, nevypadá zcela rovně.

Z vlastního pozorování, které nám nikdo nemusí potvrzovat, víme ovšem, že za Stalinova režimu první revoluční elán ustoupil obezřelosti. O světové revoluci mluví už jen dekorativně a protože je to v sovětech takový zvyk jako zazpívat hymnu. Osobně má za sebou Stalin bouřlivé revoluční mládí, ale jeho střední věk je pln uvážlivosti. Trocký o něm praví,

že mu ho mezi jiným znechutil jeho empirismus. Praví to tak, jako kdyby čtenář byl povinen se ošklivostí otrást, slyší-li slovo „empirik“. Říká to dost o Stalinovi, ale i o Trockém. Mohlo by se zdáti, že nemusí být nejhorší věci postupovati dříve podle nabytých zkušeností, což je pravá podstata empirismu. Trocký je však zcela na straně těch bytostí, které postupují podle ideje předem pojaté. Permantní revoluce — to byla v bolševismu taková předem pojatá idea. Stalin se od ní skutečně odchýlil empirismem, t. j. užíváním zkušenosti. Buduje pomalu svou zemi, poněkud pozapomenuv na povinnost vytvářeti ustavičně ohromující světové perspektivy. (Dokončení.)

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Strategická perspektiva ze Španělska

Pád Irúnu způsobil mezi zahraničními přáteli španělské vlády hotovou paniku. Skutečně však tato událost — jakkoliv byla otrásající — nemá významu, jaký se jí přičítá. Pobřežní pás baskicko-asturský byl od počátku osamocená posice a jeho udržení se muselo státi beznadějným, jakmile se vládě nepodařilo včas zjednatí mu spojení s územím, jež má v moci. Bude třeba se smířiti s myšlenkou, že padne celý do rukou povstalců, nepřinutí-li události na jiných frontách generály, aby se vzdali využití svých úspěchů. Ztráta pásu bude bolestná, ježto bude státi mnoho krve a dostane se jím do rukou reakce území bohaté nerosty a průmyslem; ale pro celkovou situaci vojenskou nebude rozhodující. Dobyti Badajozu povstalci byla událost vojensky důležitější než dobytí Irúnu.

Strategický význam osamocené pobřežní pásu byl ten, že poutal síly reakce, ba odvolával je s fronty guarramské. Splnil tento úkol a plní jej ještě teď, dokud oddíly lidové fronty tu kladou odpor. Úporná obrana onoho ztraceného hloučku v Euzkadi (Baskicko) a v Asturii je důležitý činitel pro zdar operací v Arragonii, Kastilii, Estremaduře a Andalusii; avšak střediskem španělské občanské války nebylo nikdy ono pobřeží a sotva se jím kdy stane.

Strategický plán vlády, který se srovnává se situací, může býti jen tento: útočiti v Estremaduře směrem k portugalské hranici a roztrhnouti nepřátelské armády. Dosáhlo-li by se toho, provéstí stabilisaci jedné z obou front a na druhé přejíti k ofenzivě. Pravděpodobnost mluví pro to, aby se vláda na jihu spokojila udržením fronty, ledaže by se pokusila ustáliti ji dobytím Granady a zahájila ofenzivu proti severu. Dobyti severozápad by byl důležitou aktivní položkou pro vládu nejen pro svou výkonnost průmyslovou, ale i pro obilní oblasti.

Odpůrci se budou snažiti zaměstnávatí vládní oddíly především na jihu, aby poskytli severní armádě příležitost a čas vyříditi nepřítel v zádech. Budou dále usilovati o to, aby prodloužili frontu až k Toledu, aby se tak rozšířil o část Nové Kastilie spojovací most k severní armádě, Estremadura, a aby fronta, která je nyní příliš vydutá, probíhala přímo od Málagy na sever. Jestliže by se tyto plány zdařily i jen zhruba, stalo by se postavení Madridu neudržitelné.

Situace vlády není ovšem růžová. Bojuje na vnitřní linii, nemůže mysliti na strategii kleští, nýbrž musí vraziti klím do protivníka, čili musí vydržeti tlak s obou stran a vykonávatí tlak na obě strany. Její strategický úkol je těžší nežli odpuřčív. Výhodou, že může svá vojska soustřeďovati centrálně a paprskovitě vysílati přímo na místa právě ohrožená, nevyvází nevýhoda nepřiznivě situace zeměpisné strategické. Vedení vládních vojsk bylo nyní sjednoceno; procento těch, kteří na jejím území sympatisují s generály, je mnohem nepatrnější nežli počet přívrženců vlády, kteří nyní žijí pod panstvím generálů; politická opatření (přetvoření vlády a Caballerův vládní program) upevnily nepochybně mravní odolnost území, jež má v moci vláda; míliční oddíly se přetvořily v minulých týdnech z neuspořádaných houfů ve spořádaná vojska; co do obyvatelstva a hospodářsky má vláda kvantitativní převahu.

Otázkou zůstává výstroj a výzbroj. A vojenská schopnost vůdců. Bude-li v pořádku obojí, nebojovali nadarmo v Euzkadi a v Asturii: poskytli vládě ochromením guarramské fronty oddech, jehož potřebovala, aby nabyla sil k úderu. Jsou-li však zbroj a střelivo nedostatečné, byly tyto oběti marné.

M. B.

Kam srdce tíhne

Na dvou stranách si otiskla Henleinova „Die Zeit“ řeč říšského kancléře Hitlera v Norimberku. Kdo by se díval na „Die Zeit“ v stáncích kamelotů v Praze, mohl by si mysliti, že jest to říšskoněmecký list, jehož doprava je k nám dovolena. Předtím v různých místech promluvil prezident naší republiky. Tyto projevy Henleinova „Die Zeit“ velmi zkrátila a snad některé by čtenář v „Die Zeit“ nenašel. Bylo by možno říci, ukaž mi, jak a čím projevy tiskneš a já ti řeknu, kdo jsi. V. G.

Sudetoněmecká poesie

Zdá se, že je málo těch, kteří mají s henleinovským hnutím přímé zkušenosti. Bylo by dobře, kdyby se každý z nás aspoň jednou vypravil na nějakou tu „sudetoněmeckou“ slavnost. Snad by se pak jinak psalo, ale i jinak jednalo. Snad bychom se o mnohé nemuseli přít sami mezi sebou.

Byla jsem tuto neděli v Postoloprtech, které zdaleka nejsou úplně německé. Byla tam pořádána dožínková slavnost: „Erntefest“. Nikdo předešlým přesně nevěděl, kdo je pořadatelem. Prý „Bund der Deutschen“. Hlavním pořadatelem však byla známá nám už nálada, která je mezi Němci záměrně rozšiřována. Na slavnosti mluvilo se o „Vaterlandu“, o „Heimatu“, o „Sudetenlandu“, oslavoval se nějaký „Gauléiter“, volalo se „Heil-Sieg“, „Heil-Hip“, mládež pochodovala ve formaci a byla „stejně oblečena“, bubny a zpěv, hitlerovské zvedání rukou a řeči o „Führerovi“, aniž by se uvádělo, koho tím vlastně řečník míní. Kdo by nevěděl, že je v republice, myslel by si, že vidí dozvuky norimberského sjezdu. O republice ani slova. Ovšem nescházelo obvyklé „es kommt der Tag“.

Henleinovské hnutí zavedlo leckteré nové věci, ale hlavní jeho vynález je asi taktika dvojsmyslnosti, kterou přivádí k virtuosnosti. Heimat — která? Führer — kdo? Sudetenland — či? Heil-Hip — proč? Aby se to podobalo Heil Hitler? Že by v republice bylo něco dobrého a v Třetí říši něco špatného, nikdo se tu nedoslechne. Henleinovští vůdci nám mluví o loyaltě. Pozorujeme-li toto vše, nechtěli bychom být na tuto loyaltu odkázáni.

Konečně se zdá, že důležitou součástí henleinovské taktiky je šíření pesimismu, který je podporován dokonce i veršovanou formou. Čím více nespokojenosti a truchlivosti dovedeme zasít, tím lépe! Tento pesimismus silně kontrastoval s veselými tvářemi zagitované uniformované mládeže. Na slavnosti rozšiřovala se takováto báseň:

Verstehe.

Fern von der Heimat,
in weiter Welt,
wandere ich rastlos,
wenn schwer's mir auch fällt.

Die Not treibt mich weiter,
von Ort zu Ort,
muß kämpfen um's Dasein
und doch wieder fort.

Keine Zukunft mir offen,
so traurig mein Los,
da bleibt ja das Hoffen
und Wünschen mir blos.

Niemals weiß man abends,
wo sein Haupt man hinlegt,
nie weiß ich morgen,
wohin das Schicksal mich schlägt.

Getrieben von Elend und großer Not,
ein trauriges Wandern, ohne Geld, ohne Brot!
Und dem, der noch nicht kennt mein Los,
dem wünsche ich ein besseres blos.

Co hledá tato báseň na dožínkové slavnosti? Je to jen bezcílný světobol nebo melancholie, která hledá politické vyléčení? Fern von der Heimat — jak to, vždyť tito lidé stojí na své rodné půdě? Ein trauriges Wandern — na usedlostech, které drží po sta let? A proč se ta báseň jmenuje: Verstehe — ? Proč se zvláště připomíná, že je tu něco speciálního k porozumění?

Je třeba, aby vůdcové naší politiky se učili toto hnutí zblízka poznávat, luštit jeho dvojsmyslnosti, poznat směr jím šířeného pesimismu, aby pak oni mohli říci: wir verstehen!

B. Ruhmannová.

Trnitá cesta německého aktivisty

Popíši-li svoji trnitou cestu německého intelektuála během skoro dvouleté nezaměstnanosti, nečiním to proto, abych zasil další nesvár mezi národy, nýbrž proto, abych vyzval osobnosti, jež jsou dnes na vedoucích místech, aby se zúčastnily práce pro vyrovnání mezi národy a aby ještě nerozšiřovaly propasti, jež dnes bohužel ještě mezi nimi jsou.

Uznávám, že nedůvěra vůči některým Němcům je snad správná. Avšak jsou i aktivisté v tomto státě! A právě v jejich případech si vedoucí osobnosti musí dříve dobře rozmyslit, co řeknou, a nejednat bezohledně.

Mám dostatek důkazů o svém aktivistickém smýšlení. Avšak mnoho hospodářských kapitánů mi v době, kdy jsem hledal místo, odpovídalo způsobem, který nebyl právě vhodným prostředkem pro posílení mé víry v aktivismus. Jsem-li dnes ještě aktivistou, je to jen proto, že moje víra ve vyrovnání mezi národy žijícími v tomto státě má hodně pevné kořeny. Narodil jsem se na zdejší půdě a miluji ji jako svou vlast. Bude-li na obou stranách, hlavně mezi inteligencí, myšlenka vyrovnání správně pěstěna, bude jednou možno sklídit očekávané plody.

Studoval jsem v cizině. Ježto mé studie nebyly ve vlasti uznány, podrobil jsem se nostrifikaci. Zároveň jsem se skoro dokonale naučil státní řeči. Předě dvěma lety jsem se vydal hledat práci s vědomím, že jsem splnil všechny nutné předpoklady. Před nostrifikací jsem již čtyři roky doma i v zahraničí pracoval. Podal jsem žádost s velmi dobrými — ovšem německými — doporučeními mimo jiné také jednomu velkému českému podniku. Když jsem se šel představit, přijal mne jeden ředitel těmito slovy: „Jste Němec a pracoval jste dosud jen u německých firem.“ Tón jeho řeči mi řekl dosti. Jiný ředitel podniku mi řekl přímo a doslovně toto: „Mohu potřebovat jen německy mluvící Čechy, nikoliv však česky mluvící Němce!“ Potom jsem se obrátil na německé firmy. Od ředitele čistě německého podniku, který zaměstnává 600 německých dělníků v čistě německém kraji, dostal jsem tuto odpověď: „Vzhledem k Machnikově výnosu se nemohu odvážit zaměstnat Němce.“ Když jsem se ho zeptal, kam my Němci v tomto státě máme jít, když nás již ani německé podniky nechtějí zaměstnat, pokrčil rameny: „Na to vám nemohu odpovědět, poměry jsou silnější než my.“

Pokusil jsem se o místo prostřednictvím vysokého českého úředníka, který je teď zaměstnán v průmyslu. Ale i ten mi řekl, že se jako Čech nemůže přimlouvat za Němce.

Konečně se mi podařilo získat místo na přímluvu mocné české osobnosti.

Moje hledání místa bylo skutečnou trnitou cestou. Byl bych rád, kdybych byl jediný, jemuž takto odpovídali. Co však dělají jiní aktivisté, kteří nemají tak mocné české ochránce jako já a jejichž aktivismus nemá tak pevné kořeny jako můj? Byly takové odpovědi nutné? Myslím, že ne! Při větším vzájemném porozumění musila se již dávno najít cesta pro přátelskou součinnost. Nebyla-li dosud nalezena, je věcí intelligence, aby ji hledala. —al—

národní hospodář

Karel Kubata:

Politická historie lihu

V.

Malé intermezzo.

Časopis „Venkov“ dne 12. září reaguje po prvé na naše stati a vytýká mi, že neodpovídá pravdě tvrzení, že poslanec Kubíček byl blízký příbuzný zemřelého ministerského předsedy Švehly. V úvodu této historie upozornil jsem na to, že mé záznamy, ze kterých čerpám, jsou starého data. V nich nalezl jsem poznámky o tom, že mezi lihovarníky byla na posílení Kubíčkovy pozice tato pověst rozšířena. Také ve starých výstřižcích z novin, útočících na Kubíčka, nacházím nárazky na příbuzenský poměr mezi poslancem Kubíčkem a poslancem drem Černým, zetěm ministerského

předsedy Švehly. Jestliže „Venkov“ konstatuje, že Kubíček nebyl s Antonínem Švehlou vůbec příbuzný, nemám důvodů tomu nevěřit a prosím své čtenáře, aby to vzali laskavě na vědomí, tím spíše, že to na věci ničeho nemění. Ohrážuji se však proti tvrzení „Venkova“, že z mých článků „čiší“ tendence zaplésti Švehlu do této historie a lituji, že redakce „Venkova“ čte mé články tak nepozorně, neboť pravý opak je pravda. Napsal jsem, že Švehla nechal padnout Kubíčka bez ohledu na příbuzenské a jiné osobní vztahy a že dal přednost klidu v koalici, čímž jsem přece jasně naznačil, že Švehla neměl v úmyslu Kubíčka krýt.

Není zapotřebí zatahovat násilně do této nepěkné historie mrtvého Švehly, když je do ní zapleteno tolik živých agrárních veličin. Není také pravda, že jsem napsal, jak se „Venkov“ snaží svým čtenářům namluvit, že Kubíček byl „vyhlédnut“ pro úřad ministra financí. Je psáno jasně, že Kubíček usiloval o to, hrát vynikající roli na poli finanční politiky a zmocnit se křesla ministra financí. V tom je přece určitý rozdíl. „Venkov“ se mýlí, jestliže píše, že mé články pocházejí „ze známé brněnské padělatelské dílny“. Nikoliv. Všechny poznámky a dokumenty mají svůj domicil v agrární dílně lihovarnického paláce v ulici Celetné a na Poříčí. Bylo by zbytečné vyrábět padělky, když pravých výrobků je tolik, že se jejich evidence vymkla původcům z ruky, takže dnes je pracně a s nemalými výlohami po Praze shledávají. Konstatuji s radostí, že se „Venkovu“ podařilo vyvrátit pouze nedosti významný detail, že Kubíček byl Švehlovým příbuzným. Je to zjištění pro mé články velmi lichotivé.

Kubíček odešel — korupce zůstala.

Pád poslance Kubíčka nezměnil bohužel ničeho na směr. Kormidla, které vypadlo z ruky Kubíčkovy, ujal se jiný významný muž agrární strany, Karel Prášek, předseda senátu a president Družstva hospodářských lihovarů, který neučinil nic jiného, než že pokračoval v „díle“ Kubíčkově. S jediným rozdílem: Byl opatrnější, nepřijal nabízené mu místo presidenta Společnosti pro zpeněžení lihu a doporučil, aby byl zvolen dr. Karel Bachrach, statkář a majitel hospodářského lihovaru. Vycítil dobře, že předseda společnosti, která usiluje o převzetí lihového monopolu, nemá být aktivním politikem, a dosadil proto na toto místo svého poslušného zástupce. Správa disposičních fondů Družstva hospodářských lihovarů zůstala mu ovšem dále zachována, neboť tyto peníze mu byly svěřeny jako předsedovi Družstva. Naznačili jsme již v předešlé kapitole, že ruka Karla Práška nebyla tak štědrá jako ruka Kubíčková, přes to však lze ze záznamů, které se zachovaly, vyčísti velmi zajímavá zjištění, svědčící o tom, že i tento president lihovarníků byl nucen sáhnouti hlouběji do kapsy. V osudném roce 1923 měl k dispozici asi 7 milionů Kč, z nichž, jak vidíme, byl by mohl nejméně čtyři dobře vyúčtovat. Také president průmyslových lihovarů dr. Rolíček, přidal v tomto roce do kroku. Není ovšem vyloučeno, že by to vše bylo na konec skončilo s menším úspěchem, kdyby se nebyla zdařila druhá část programu lihovarníků tak dokonale.

Sabotáž státního hospodářství.

S úsilím zkorumpovati veřejné činitele šla ruku v ruce snaha lihového průmyslu zavést státní lihové

hospodářství do slepé uličky. Při bdělosti zástupce finanční správy a vedoucích úředníků Československé komise lihové mohlo být tomu lehce zabráněno. Ale jak víme, zástupce ministerstva financí selhal a ředitelé lihové komise byli skrytí přátelé lihovarnických organizací, od nich již dávno před tím přijali slib, že budou převzati do služeb Společnosti a prohlášení, že změní-li se cokoliv na jejich posici, bude to změna jen k lepšímu. Někteří z nich měli v době, o níž právě referujeme, smlouvu se Společností již v kapse. Na tomto místě nelze vynechat jednu závažnou výtku finanční správě, která nehledala a nehledá dosud kontakt se skutečnými odborníky lihového průmyslu. V tom byl právě zdroj další posily lihovarníků a jejich presidentů, že neustále slibovali všemu úřednictvu zlepšení jejich existence (což ovšem pak zcela nedodrželi), zatím co zástupce ministerstva financí neměl nic jiného na práci než pozastavovat se nad vysokými platy této úřednické elity a nezatajoval úmysl, že státní správa, převezme-li definitivně lihové hospodářství do svých rukou, příjmy veškerého úřednictva okleští. Na toto téma dala by se napsat samostatná studie, která by osvětlila mnohou příčinu, proč stát to tak často prohrává proti zájmům soukromým. Byla by to také, myslím, velmi poučná kapitola pro socialisty, kteří nenašli dosud cestu k srdcím a mozkům odborníků, bez nichž lepší uspořádání hospodářských věcí není možné. Každý, kdo tyto skutečné vůdce kancelářů továren a laboratoří chce vměstnati do škatulek oficiálních berních úřadů a úředníků nemocenských pojišťoven, vřání je, často proti jejich vůli, do náruče soukromých podnikatelů, kteří zatím dovedou s tímto nejcennějším nástrojem ještě poměrně nejlépe zacházeti. O některých konkrétních případech z lihovarského průmyslu se zmíním později. Zatím se omezují na zjištění, že zástupce ministerstva financí to byl, který způsobil, že v roce 1923 mnoho úředníků, do té doby věrných myšlenk státního monopolu, přešlo na stranu lihovarníků. Tento nástupce Hákův, muž jistě poctivý, ale nešikovný, hrál ve všem, co následovalo, roli rytíře smutné postavy.

Sabotáž lihovarů spočívala hlavně v nadprodukcii lihu. Obnova hospodářství po válce způsobovala pomalu, ale jistě, nadbytek všech produktů, tedy i lihu, který přestal být hledaným zbožím. Vedle toho deflační politika omezovala příjmy konsumentů a tím i jejich kupní sílu. Z tohoto poznání vyplývala samozřejmá nutnost pro státní lihové hospodářství, aby povolovalo lihovarům jen takovou výrobu, která byla odůvodněna konsumem. Místo toho zanedbala se povinná bdělost a lihovarům nikdo nebránil, aby nevyráběly stále nová a nová množství lihu. Úmysl byl každému, kdo věci jen trochu rozuměl, jasný: způsobiti takovou nadprodukcii, nad níž by se ministři financí zatočila hlava. A tak jsme svědky toho, že když nestačily domácí suroviny, byla dovezena rumunská kukuřice zbytečně drazé a dobrou valutou placená, na níž vydělávalo mnoho protežovaných komisionářů, mezi nimiž nalézáme bratra ředitele Družstva hospodářských lihovarů Berky. Marné bylo varovné upozorňování a prosby, aby ministerstvo financí nepovolovalo dovoz této zbytečné suroviny k výrobě lihu, a tak se stalo, že v kampaních 1920—23 bylo vyrobeno 1,730.000 hl lihu, zatím co spotřeba činila 1,300.000. Tento zbytečně vyrobený luh přejímala

Československá komise lihová a platila, jak víme z předešlých kapitol, vysokými cenami. Není proto divu, že její nástupce, meziministerské komité, stálo nad drahými zásobami lihu bezradně.

Vyskytla se spásná myšlenka, odprodati část zásob německému lihovému monopolu. (V Německu a v Polsku lihový monopol již existoval.) Předseda meziministerského komitétu, úředník ministerstva financí, odjíždí proto za tím účelem do Berlína, zatím co lihovarnické organizace jsou upozorněny na nebezpečí, že stát se aspoň částečně může dostat z desolátní situace způsobené úmyslně lihovarníky. Agenti do Berlína tajně vyslaní znemožňují prodej tím, že naznačí správě lihového monopolu v Berlíně, že může nabízený líh obdržeti později daleko levněji, a sice ve chvíli, kdy stát bude nucen odevzdati další vedení lihového hospodářství do rukou Společnosti pro zpeněžení lihu. A ministerský rada Penížek vrací se z Berlína s nepořízenou. Hlásí svůj neúspěch ministrovi financí. Každý, kdo znal jen trochu ministra Rašína, dovede si představit, jak energická protipopatření by byl vynucoval, při nejmenším omezení výroby lihu. Ale Rašín byl mrtev a v ministerstvu financí seděl Bečka a v Pětce dr. Kramář. Na správce finančního resortu padá strach, co se zásobami lihu, které zbyly z předešlých kampaní, a co s novou výrobou. Stojí nad vším bezradně a je ochoten dát souhlas k tomu, aby se lihového monopolu ujala Společnost pro zpeněžení lihu.

Lihovarníci jsou konečně u cíle.

Zbývá jen formální provedení. Před sněmovnu si ovšem netroufala vláda s tímto návrhem předstoupit, tam sedí muž, který zná recept, jak zabránit tomuto debaklu státního monopolu, poslanec Remeš, a který si před tím vynucuje usnesení rozpočtového výboru, že lihové hospodářství má být upraveno zákonem. Vyčkala proto vláda, až sněmovna odejde na prázdniny, a prostým vládním nařízením provádí vše tak, jak si přejí lihovarníci.

Tuto úpravu však rozpočtový výbor neschválil. Postavil se jednomyslně na stranu poslance Remeše a tak se stalo, že až do roku 1932 hospodařila u nás soukromá společnost, obdařená bez zákonného podkladu výsadou monopolu. Teprve v tomto roce, kdy byla projednávána otázka míchání lihu s benzinem, vznikla novela, která připouští, že místo státu může lihem hospodařiti také soukromá společnost. Jaké výsady se dostalo několika lidem a jaké zisky jim a vedle toho straně agrární již čtrnáct let z toho plynou, jaké morální a hmotné škody z toho vznikly pro stát a poplatnictvo, osvětlíme později.

Zatím dovoluji si předvésti jen malou ukázkou: Ve smlouvě státu se Společností mluví se také o ceně, kterou má zaplatiti Společnost za zásoby lihu v množství kolem 400.000 hl. Smlouva říká, že za ně zaplatí Společnost Kč 544.56 za hl. Jaký ohromný dar pro lihovarníky to představovalo, dá se lehce spočítati, když víme, že za tytéž zásoby zaplatila rok před tím Čsl. komise lihová lihovarníkům Kč 1.049.—, ačkoliv skupina státu věrných mužů, vedená Remešem, bila na poplach a upozorňovala, že tato přejímací cena je neúměrná výrobním nákladům, a ačkoliv odborná kalkulace, provedená velmi blahovlně v ministerstvu financí, mluvila o maximální ceně Kč 880.—. Jaká to nestoudnost žádati jedněmi ústy na státu cenu Kč 1.049.— (původně žádali, jak víme dokonce Kč

1.943.—) a za totéž zboží nabídnouti po roce Kč 544.—, tedy méně o částku kolem 150 milionů. Toto a vše ostatní schválila Pětka a vláda bez sněmovny a bez slyšení nestranných odborníků. Hle, zde důkaz, jak mocně zapůsobily miliony lihovarnických disposičních fondů!

Neklid.

Vylíčené události neobešly se bez protestu opozičního tisku. Listy koaliční samozřejmě zarytě mlčely. A ještě jedny noviny měli lihovarníci zcela k dispozici. Byla to nebožka „Tribuna“, udržovaná při životě ředitelem p. Berkou z fondu Družstva hospodářských lihovarů. Byla tam z toho také menší aféra, kdy jednoho dne skupina redaktorů žádala na správním radě vysvětlení, z kterého pramene byly naplněny prázdné pokladny časopisu, a nedostala odpovědi. Zde také možno nalézt vysvětlení, proč se postupem času rozpadl dobře zladěný redakční štáb tohoto časopisu.

Protesty v novinách měly u čtenářů velkou odezvu. Stále víc a víc pronikaly tím do veřejnosti tajnosti lihovarské kuchyně. Ve všech koaličních stranách rostla nespokojenost drobných straníků s vůdci. Politické ovzduší bylo prosyceno nedůvěrou a podezíráním. V sociální demokracii plzeňská župa organizovala opoziční hnutí pro sjezd strany, svolaný do Ostravy. V národní demokracii bouřila se Rolnická jednota, vedená poslancem Bergmannem, a u národních socialistů byl také velký neklid, způsobený bývalým ministrem Vrbenským, který se po svém vyloučení rozepsal o příčinách, proč se stal nepohodlným svým ministerským kolegům. Popsal podrobně svůj boj proti vysokým přejímacím cenám lihu. Zčásti to bylo od něho velmi nešikovné a netaktické, neboť uveřejnil také jména oněch úředníků, kteří ho jako ministra upozornili na chystaný útok na státní pokladnu, a nebral vůbec ohled na to, že své informátory ohrožuje na existenci. Vylíčil však při tom zajímavý rozhovor, který měl s ministrem Stříbrným po oně osudné ministerské radě, a z něhož vyšlo najevo, že Stříbrný zprostředkoval, aby Česká obec dělnická dostala z lihovarských fondů na svůj biograf Louvre něco kolem půldruhého milionu Kč. Kancelář presidenta republiky obdržela několik memorand, upozorňujících na nebezpečnou hru s důvěrou občanstva v čistotu veřejných činitelů. Jak naivně se s těmito odbornými elaboráty zacházelo, vysvítá z dopisu, který jsem tyto dny obdržel. Píše mi syn dnes již mrtvého znalce lihovarského odvětví:

„Nerad vzpomínám, jak malé úspěchy můj otec tehdy měl, a jak byl umlčován pomocí oněch černých fondů, jak mi s úsměvem ukazoval ministerský rada Háak stostránkový pamětní spis mého otce, adresovaný kanceláři p. presidenta, jenž právě jemu byl postoupen k „vyšetření“ a jak to vše bezvysledně skončilo slovy Berkovými k mému již těžce nemocnému otci: „Co chcete, vy máte čest a já peníze.“

Do tohoto ohně byla na valné hromadě Družstva hospodářských lihovarů přilita nová dávka oleje, takže v zápětí vyšlehl mohutný plamen pobouření. Na této valné hromadě, která uspořádala svému presidentu Práškovovi ovace za vítězně ukončené tažení proti státními lihovému hospodářství, vstal jeden neohrožený muž, jménem Václav Pretl, majitel lihovaru v Kumberku u Plzně, a žádal na Práškovovi, aby vyúčtoval peníze disposičního fondu. Vzdejme čest tomuto také dnes již mrtvému muži za jeho čin. Pretl byl typický selfmademan, nebyl organizovaný agrár-

ník, hlásil se do Národní demokracie a patřil mezi oddané ctitele ministra Rašína a poslance Lukavského, čímž je vysvětlena jeho nechuť přisluhovat agrárně-lihovarské korupci. Byl sice ostatními účastníky valné hromady ukřičen a z Družstva hospodářských lihovarů vyloučen, což znamenalo jeho značné hmotné poškození. Jeho poctivý hlas byl však slyšen daleko a způsobil, že odpor proti lihovarnické korupci překročil rychle hranice oblasti politiky. Debatovalo se pak o ni všude, v dílnách, kancelářích, na ulici. Karel Hašler složil dokonce písničku nazvanou „Špiritus shimmy“, jejíž text uvádím jako dokument doby:

Republiku pět let máme
teprv teď se dovidáme
jakou mocí vládne špiritus.
Špiritus je složkou státní
bez něj nic se neuplatní
špiritus je zkrátka naše plus.
Špiritus nám dává paragrafy
špiritus nám drží biografy
špiritus při síle drží
celou naší zem.
Všechno naše štěstí leží v něm.

Konec Karla Práška.

V takovém ovzduší sešla se na podzim roku 1923 sněmovna. Hned v první schůzi přistoupil k ministerské lavičce komunistický poslanec Haken a postavil před ministerského předsedu Švehlu láhev s lihem, do jejíž zátky zapíchl státní vlajku. Švehla srazil tuto láhev s lavičce, láhev se rozbila a celou sněmovní síň naplnil symbolický pach denaturovaného lihu. Za tuto urážku státní vlajky poslance Hakena ani dnes ovšem nikdo chválit nebude, ale nezasluhují ještě větší odsouzení ti, kdož svým jednáním tuto demonstraci vyvolali? Tak zněla otázka, na kterou Pětka odpověděla okleštěním tiskové svobody a zákonem o korupci, který ji zostřením trestu za porušení úředního tajemství spíše chránil než potíral, místo aby poslala štáb detektivů do lihovarnického paláce.

Přiblížil se konec roku 1923. Nálada lidí poctivých značně poklesla. Nikdo nevěřil, že přijde náprava. Občané vznětlivější povahy přecházeli houfně ke komunistům, zvláště mezi státními zaměstnanci bylo živo. Úřední zpráva o novoročním slyšení u presidenta republiky zaznamenala suše, že prezident Masaryk přijal tentokrátě gratulaci z úst prvních místopředsedů poslanecké sněmovny a senátu a že předseda sněmovny Tomášek byl pak pozván presidentem na oběd. Úvodník „Lidových Novin“ ze dne 3. ledna 1924 vysvětlil pravou podstatu těchto opatření: President Masaryk odmítl podat ruku předsedovi senátu Karlu Práškoví, správci nevyúčtovaných lihovarnických dispozičních fondů, ukazuje tak všem, že nehodlá nečinně přihlížeti k shovívavému posuzování korupce. Jako blesk z nebes zasahuje trestající ruka Masarykova Karla Práška, a i tento mocný president lihovarníků stává se přes noc politickou mrtvolou.

Události tyto měly ještě jeden vedlejší účinek. Vláda vystavená útokům pobouřeného občanstva všech vrstev bez rozdílu politické barvy, cítí, že má nejspíše půdu pod nohami. Proti lihové korupci lze těžko zakročovat, do té je zapleteno mnoho politiků. Ale lid volá po rázném zákroku proti korupci. V zásuvkách ministerských stolů leží úřední relace o nesprávnostech při státních dodávkách benzínu. Mezi vinníky není ani jeden aktivní politik, a tak propuká tak zvaná

benzinová aféra, končící soudním řízením a přísnými tresty. Po prvé se tu setkaly benzin a líh v oblasti politiky. Po prvé a ne naposledy odchází líh jako vítěz.

Život a instituce

Dr. Ladislav P. Procházka:

Populační starosti

Před rokem konal se v Berlíně mezinárodní kongres pro populační vědu (nemohu najít vhodný český překlad pro německé „Bevölkerungswissenschaft“). Věci tam projednávány měly by mít i u nás zájem — vybírám ve vší stručnosti nejzajímavější.

Evropa se rodí a umírá.

Když Malthus uveřejnil r. 1798 svoje „Essay on the principle of population“, měla Evropa 175 milionů obyvatelů, celá zeměkoule asi 600 milionů. Ve století následujícím nastal bouřlivý vzrůst obyvatelstva po celé zemi, jakého nikdy před tím nebylo a sotva kdy bude. Evropa má dnes na 500 milionů lidí, a celá naše země přes 2000 milionů. Počet obyvatelů Evropy se skoro ztrojnásobil, celé země více než ztrojnásobil.

Celková ztráta lidských životů za světové války činila hodně přes deset milionů lidí; mnoho lidí se z Evropy vystěhovalo; konečně nastal v Evropě všeobecný pokles porodnosti — odtud menší přírůstek v Evropě než v ostatních světadílech. Jestliže přes to se počet obyvatelů Evropy skoro ztrojnásobil, nezpůsobila to větší porodnost, nýbrž menší úmrtnost.

Malthusova teorie, že lidstvo má tendenci rozmnožovat se rychleji, než mohou růsti prostředky k jeho výživě, a z ní pocházející obavy o přelidnění Evropy a světa, se neosvědčily: těch 500 milionů Evropanů a 2 miliardy světoobčanů žije dnes celkem lépe, než třetina před 140 lety; a země považuje se za schopnou vyživiti a udržeti osm miliard lidí. Nemáme proto strachu z přelidnění — spíše strach z úbytku porodnosti. Němci počítají sami pro sebe, že nepodaří-li se zvýšiti porodnost, začne jich od r. 1940 ubývat. Pro Anglii nastane tento okamžik trochu dříve, pro Francii a střední Evropu stejně s Německem.

Úbytek porodů považoval se koncem 19. století za francouzskou záležitost; ale od začátku 20. století Němci a Angličané a celá střední Evropa Francii dohonila, ba předhonila. Dnes podržely vyšší porodnost jenom okrajové státy — Španělsko, Portugalsko, Jugoslaviie, Rumunsko, Balkán, Polsko — a hlavně Rusko. Ostatní západní, střední a severní Evropa má prudce klesající porodnost.

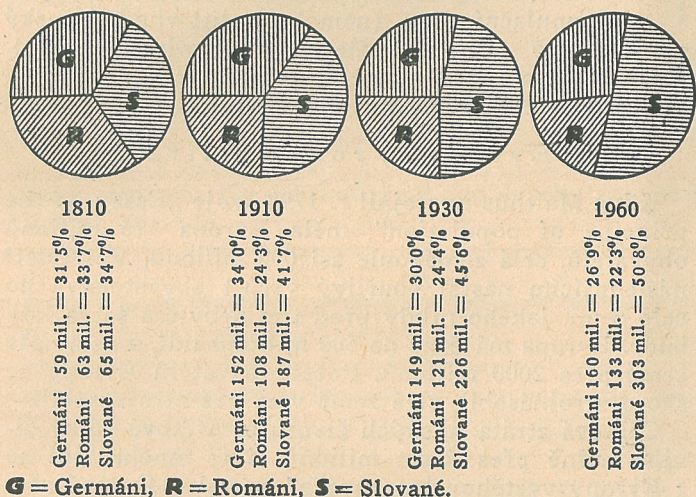
My máme silně klesající porodnost v historických zemích, a těšíme se poměrně vysokým číslem porodnosti na Slovensku: ale celkový průměr v našem státě je stejný jako v Německu — i pro nás hrozí kolem r. 1940 okamžik, kdy se protne křivka úmrtnosti s křivkou porodnosti, čili kdy přestane nás přibývat a při dále klesající porodnosti začne nás ubývat.

Tato perspektiva je zhoršena tím, že značný úbytek úmrtnosti posledních desetiletí všude byl způsoben hlavně prodloužením průměrného věku lidského až o dvacet let. Ale těch dvacet let se právě naplňuje — úmrtnost proto v nejbližších letech musí stoupnouti.

O příčinách poklesu porodnosti jsou různá mínění a teorie; dají se shrnouti ve dvě skupiny: a) otázka porodnosti je otázkou vůle, úbytek porodů je slabost vůle k množení; působí ho příčiny hospodářské a sociální, dá se proto proti němu úspěšně bojovat; b) klesání porodnosti je zjevem biologickým, částí velkého hospodářství přírody, proto všechnen boj proti ní je marný.

Němci nesložili rukou v klín — vrátím se ještě k tomu.

Zajímavý je vývoj populační v Evropě dle národností; následující diagramy podává Burgdörfer v díle „Volk ohne Jugend“:

Náš podíl na tomto vzrůstu Slovanstva je a bude ovšem malý. Ale jest podotknouti, že vysoké číslice porodnosti polské, jugoslávské a ruské také začínají kolísati směrem k úbytku — který ovšem by dosáhl dnešních čísel středoevropských až koncem tohoto století.

Počítáme-li však s t. zv. očištěným číslem porodnosti a úmrtnosti (t. zv. čistý výnos bilance populační) — vzniklým hlavně odečtením úmrtnosti dětí do 1 roku — obdržíme pro všechny germánské země a románské mimo Itálii už pro léta 1929—30 skutečný deficit porodnosti, největší v Anglii, Německu a Švédsku. U nás také jsme již v deficitu.

Dá se tomu čeliti?

Byly by dva prostředky: snížení úmrtnosti a zvýšení počtu porodů.

První mnoho nevydá v zemích s dobrou službou zdravotní a vyvinutou kulturou: číslice úmrtnosti kolem 10 na tisíc zdá se už téměř dosažitelnou hranicí; něco snad by se dalo ušetřiti na úmrtnosti kojenců, tuberkulosou a rakovinou; ale mnoho to nevydá.

Němci se starají.

Zbývá tedy jediný prostředek: zvýšiti porodnost. Němci věří pevně, že se jim to podaří, studují věc velice bedlivě, a mají pro povzbuzení jedno prazvláštní faktum: v Německu stoupl počet porodů roku 1934 o 224.000, čili o celých 23%! V celé Evropě v té době počet porodů dále stejnoměrně klesal: u nás na př. proti roku 1932 objevil se v letech 1933 a 1934 úbytek 10%.

Němci vysvětlují tento náhlý vzestup náhlým rozmnožením sňatků v důsledku zákona o půjčkách novomanželům; zákona použilo od r. 1933 celkem 450.000 nových manželství; dále snížením počtu nezaměstna-

ných se 7 na 2 miliony. Mně se však zdá toto odůvodnění slabým: předně i v Německu trvá to devět měsíců, než matka dítě donosí, nový zákon o sňatkových půjčkách je z roku 1933, a pak křivka porodnosti není táž, jako křivka sňatků.

Ovšem účinky zákona o sňatkových půjčkách jsou nepopíratelné, pokud se týče číslice sňatků: tato stoupla v Německu v r. 1934 proti r. 1932 o 44%, kdežto ve stejné době na př. u nás klesla o 7%.

Německý názor a snahy o udržení populačního přebytku zvýšením porodnosti osvětlí nejlépe několik citátů z referátů:

„Především chtěl bych zdůrazniti, že vše, co se děje v tomto oboru (populační věda a rasová hygiena) v Německu, není nijak namířeno proti jinému národu. Nejedná se tu o politiku ve vlastním smyslu, nýbrž o upotřebení populační vědy v praxi.“

„Každý národ, každý stát a jejich vlády začnou přemýšleti o populační politice teprve tenkrát, když schází dorost, když národy začínají odumírat.“

„Národ není smrtelný jako jednotlivec: může věčně žíti, když poslouchá přírodních zákonů a podrží vůli k životu. Příčina smrti národů leží v sociálních a kulturních změnách, které takovému národu rozrušily jeho poměry životní a rozplozovací.“

„Velkoměsta se svými nepřírozenými podmínkami životními, svými jedy požitkářskými, pohlavními nemocemi, draždidy a svody všeho druhu stala se pohřebišti národů.“

„Nezapomeňme, že se dnes rodině činí také nemožným, děti míti, děti si přát a je vychovati, protože v hospodářství, státním i soukromém životě lidé s málo dětmi nebo bezdětní mají přednost, kdežto rodina s mnoha dětmi obtížej. Civilisované státy staly se nivelisací mezd a platů a indirektní daňové politiky nespravedlivými proti rodinám s mnoha dětmi.“

„Bylo stvořeno starobní, invalidní a nemocenské pojištění, zřízeny nemocnice a sociální ústavy, rozšiřována všemožně péče o jednotlivce, ale státy při tom zapoměly myslet na rodinu, původní buňku národa a státu.“

„Všecka zákonitá zařízení budou neúčinná, nepodaří-li se získati německou mládež a celý národ pro snahy za dědičné zdraví a čistotu rasy. K tomu cíli byly sjednoceny státní a komunální péče zdravotní zřízeny zdravotní úřady (Erbgesundheitsamt) s poradnami.“

„Není dále možno, zatěžovati otce rodiny s každým přibylým dítětem mnohonásobně nepřímými daněmi, když stát současně se nestará o účinné vyrovnání těchto břemen. Dětní bohatá rodina je zatěžkána nejvíce spotřebními daněmi, uvalenými na potraviny a předměty běžné potřeby. Nemůžeme ukládati stále nové sociální dávky těm, kteří dnes už nevědí, jak mají své děti užívati, ale nezatížiti ty, kteří se ve stáří od těchto dětí rodin dětmi bohatých dávají žít. Sociální pojišťovny mohou existovati, jen když je řádný dorost mladých pojištěnců, kteří ponosou břemena. Mussolini řekl, že v Itálii nikdo nemá práva na výživu ve stáří, kdo státu nedaroval aspoň 3 děti.“

„Jedná se o to, aby se dědičně zdravým, dětmi bohatým rodinám pomohlo finančně. Pro různá povolání třeba tento příspěvek upravit — ten se objeví u středního stavu ve formě reformy daňové, u úřednictva úpravou platů, u dělníků a zaměstnanců vytvořením říšské rodinné vyrovnávací pokladny. Nejedná se o nové daně, nýbrž o jich spravedlivé rozložení s ohledem na děti bohaté rodiny; od svobodných, bezdětných a zčásti od zámožných s jedním a dvěma dětmi mají býti vybírány vyrovnávací příspěvky ve prospěch rodin dětí bohatých.“

„Jsme bezmocni, nezískáme-li pro své cíle žen — ne ve smyslu kamarádského sňatku, ale ve smyslu rodiny jako základu života. Více než dnes měli bychom posuzovati člověka nejen dle jeho výkonu v zaměstnání, nýbrž dle jeho celkového výkonu pro stát a rodinu a dle jeho způsobu života.“

„Úkolem každého státu je udržeti národ jemu svěřený naživu a vésti jej vstříc lepší budoucnosti po stránce tělesné i duševní, což značí dělati v nejširší míře populační politiku.“

K těmto cílům má se mířiti několika směry: 1. Zabráněním dědičně chorého dorostu. 2. Podporou a přednostním právem pro dědičně zdravé, rasově cenné rodiny. 3. Všeomnohou podporou stavu malorolnického jakožto jádra zdravého národa.

V prvním bodě jedná se jednak o sňatkové poradny a zabránění sňatků, z nichž by mohlo vzejít dědičně zatížené potomstvo, pak o sterilisaci a kastraci.

Rámec tohoto článku nedovoluje se šířiti o těchto zajímavých otázkách, o jichž provádění a zkušenostech nebylo posud zpráv. Podotkl bych jenom, že kromě Německa je eugenická sterilisace zákonitě zavedena již od r. 1907 ve Spojených státech amerických, a to v 31 ze 48 států; až do r. 1935 bylo vykonáno 21.539 sterilisačních operací; dále od r. 1934—35 v Dánsku, Norsku, Švédsku, Finsku. Němci neuveřejňují čísel a zpráv o provedených sterilisacích; francouzský delegát odhaduje počet provedených posud sterilisací v Německu na 53.000 osob. Kastrace používá se výhradně pro ochranu před osobami pohlavně úchylnými a násilnými, hlavně před przniteli dětí, kteří jinak po odpykaném trestu byli dříve volně propouštěni.

V některých referátech prokmitá — posud ne přímo útočně, ale přece dosti ostře — nový odchylný názor německý na celou sociální péči. Majíce před očima stále a usilovně záchranu své rasy, a to jak co do množství, tak i co do jakosti, vytýkají, že posavadní sociální péče rozšiřuje stále více svůj okruh, zabírajíc do své péče všechny jednotlivce bez výběru. Důsledkem toho je záchrana mnoha tisíc individuů slabých, jež by bez této pomoci neb docela při přírodním výběru zahynula. Tito slaboši a neduživci však zakládají rodiny a plodí děti dědičně zatížené. Je nutno udržeti celou dnešní sociální a léčebnou péči; ale jest pomýšleti na to, že nemůže se rozrůstati do nekonečna, a že musíme se starat nejenom o každého nemocného a slabého, aby se uzdravil, ale také o zdravé lidi — preventivně, nejen aby ne onemocněli, ale aby nepřenašeli chorob neb dědičné dispoziční na potomstvo a že třeba se starati o zdraví a statnost celého národa. Přibývá na př. v kulturních státech stále choromyslných, nutno stavěti stále nové a nové blázince; aspoň polovička těchto chorob pochází z dědičného rodinného zatížení — bojujme tedy kromě ošetření choromyslných také proti tomuto dědičnému zatížení sterilisací těch duševně chorých, již by dispoziční přenesli na potomstvo.

Naděje na venkov.

V podpoře stavu selského kráčí v čele Italie; založila celou práci i po stránce zdravotní čistě vědecky. Bylo by velmi na čase, aby o tom našim lidem jednou někdo něco napsal a abychom se nad tím trochu zamyslili. Němci jdou Italům v patách; nejlépe bude, citovati zase z několika referátů stručné úryvky:

„Všecky vnitřní kolonisační a hygienicko-zdravotní podniky mají především sloužiti venkovské rodinné jednotce, která jediná zaručuje udržení rasy ve zdraví a rozmnožovací síle.“ (Biggini, Itálie.)

„Velkoměsto o 4 milionech obyvatelů by mělo za 150 let jenom 100.000 obyvatelů, kdyby náhle úplně přestal příliv z venkova.“

„Pro nás Němce není selský stav jenom povoláním jako mnoho jiných, nejen živitelem lidu, ale životním pramenem našeho národa. Sedláci byli předky nás všech. Od sedláků pochází náš národ, pokud krevním příbuzenstvím k nám patří. Selský stav je proto našim kořenem. Ale bez kořenů nemůže žádný strom růsti a plody nésti.“

„V 60 letech, 1870—1930, vyrostl německý národ z ca. 40 milionů na ca. 60 milionů. Při tom ale na města připadá přírůstek asi 23 mil., takže venkovského selského obyvatelstva za tu dobu ubylo skoro o 3 miliony.“

Roku 1933 vyšel zákon „k znovutvoření německého selského stavu“, mající účelem „cílevědomé posílení a rozmnožení selského stavu jakožto krevního a životního pramene německého národa se zřetelem na zajištění jeho svobody vyživovací a splnutí jeho selského obyvatelstva s hroudou“. Podmínky osobní byly přísné — zemědělské schopnosti, dobré zdraví osobní i dědičné, německá neb kmenově příbuzná krev, bezvadný charakter, ženat či aspoň zasnouben se ženou vyhovující hořením podmínkám. Finanční podmínky naproti tomu výhodné — kapitál od státu bezúročně, pak 2½% atd. V roce 1934 přihlásilo se 15.948 uchazečů, z těch usazeno 11.333. — Není to jediný selský zákon — je jich několik se stejnou tendencí: posílení celého selského stavu, pomoci mu finančně, rozmnožiti ho co nejvíce a hleděti tak zabrzdití útek z venkova do měst, populačně pro národ a jeho zdraví a udržení přímo zhoubný.

Mnoho z toho nutí k přemýšlení, neměli-li bychom se o tyto životní záležitosti národa také starati.

věda a práce

Sir James Jeans :

Kam dospěla věda ?

Členové Královské společnosti britské, profesori Sir James Jeans, Sir William Bragg, E. V. Appleton, E. Mellanby, J. B. S. Haldane a Julian Huxley, vydali právě společně pod titulem „Pokrok vědy“ (Scientific Progress) řadu úvah o nových vědeckých objevech a tendencích moderní vědy. Shrnujeme z jejich knihy několik výtahů.

Člověk je zase svým pánem.

Až do nedávné doby se zdálo, že věda jakožto celek má Av úmyslu zbavovati člověka soustavně onoho vysokého mínění, které si o sobě vytvořil. Od roku k roku nutily nové vědecké objevy, aby člověk znovu a znovu revidoval svou víru ve své postavení a ve svou důležitost uprostřed vesmíru a každá z těchto nových revisí poškozovala citelně jeho sebeúctu. Člověk se s pokrokem vědy v názoru na svou vlastní důležitost dostával stupeň po stupni stále níž a níže. Nejprve byl pevně přesvědčen o tom, že tato země je středem celého vesmíru a že on sám je středem všeho tvorstva. Postupným vývojem vědy viděl se člověk konečně jako obyvatel značně podřadné planety, která není než prášek mezi vši tou hmotou rozprášenou do prostoru. A dokonce i na této inferiorní planetě neviděl se už člověk ničím jiným, než článkem ve vývoji živočišstva, než členem obrovské rodiny rozmanitých zvířat příjemných i nepříjemných, ryb, dravců a plazů. A jeho funkcí nebylo než plniti svůj osud, jenž byl determinován již dávno před začátkem času, osud, na nějž sám neměl žádného vlivu. Když Einstein objevil roku 1905 fyzikální teorii relativity, dostal lidský život osvětlení ještě bezvýznamnější. Teď už nebylo zřetelného rozdílu mezi prostorem a časem, všechny živé bytosti byly redukovány na pouhé automaty. Lidské vědomí pokleslo na pouhý zaznamenávající přístroj, člověk mohl zaznamenávati hrůzu, soustrast nebo spokojenost s tím, co se kolem dálo, sám však nebyl už ničím než divákem v kinu, na něhož předváděné obrazy sice působí, který však sám nemůže půso-

biti na ně. Člověk neměl na běh věcí většího vlivu než má tlakoměr na počasí, které má přijít.

Tento názor se v posledních desetiletích změnil. Sám Einstein, dále Kodaňský, Bohr, Rudherford, de Broglie, Shrödinger, Sir Arthur Eddington a jiní revidovali tuto nauku. Mám dojem, že v několika posledních letech se vlivem těchto objevů proud obrátil. Dnes se můžeme dívat na své postavení ve světě daleko optimističtěji, než nám dovozovala věda předešlého období. Průměrný člověk, který se nezaměstnával fyzikálními problémy, si založil svůj názor o své důležitosti jednak na své marnivosti, jednak na svém sebezpečování a jednak na zkušenosti každodenní životní praxe. Tento člověk věřil mimo jiné i to, že si může podle svobodné volby vybírat buď věci vyšší nebo nižší, že může volit mezi dobrem a zlem, že může postupovat buď kupředu nebo směřovat k úpadku. Věda předešlého období viděla v člověku a v celém světě jen obrovský stroj, který běží automaticky tak jak byl uveden do pohybu od prvního dne stvoření, a jenž se zarazí teprve tehdy, až čas se skončí. My jsme dnes toho názoru, že tato koncepce byla chybná a že vesmír se daleko více podobá tomu, jak si jej představil onen prostý člověk. Věříme zase, že lidstvo nebylo na omylu, když soudilo, že má svobodnou volbu mezi dobrem a zlem, když se rozhodovalo, kterým směrem má jít kupředu a když si určovalo svou vlastní budoucnost.

Objevy ve fyzice.

Pokrok vědy představoval vždycky vzrůst našich znalostí o tomto světě, v němž žijeme. Prvním úkolem vědeckého badání je získávat o světě podrobnější a přesnější znalosti. Kromě tohoto vědeckého badání, jemuž je dostatečnou odměnou rostoucí znalost přírody, pracuje věda ještě za jiným účelem: aplikuje své poznatky v praktickém životě. Zde dostává se věda do rozporů s otázkami hospodářskými, etickými, má na její uplatnění vliv vzájemné chování lidí k sobě, takže nemá možnost svobodného rozvoje. Kde je věda čistě intelektuální, jako je tomu ve fyzice a v teoretické chemii, tam vidíme také v posledních letech její největší pokroky.

Pro pokrok věd fyzikálních a chemických měl mimořádnou důležitost jeden velký všeobecný poznatek: bylo to konstatování, že příroda ve všech svých projevech je složená ze samých drobných částíček, že jejím charakteristickým znakem je tato diskontinuita, uprostřed níž se projevuje tendence k pravidelnosti a k vyššímu řádu. To tušili už starověcí filosofové, kteří dospěli k poznatku, že postupným dělením hmoty se dospěje jednou k nepatrným částíčkám, které se už nedají dále dělit, k atomům. Tato atomová teorie však byla nedokonalá. Předpokládala, že každá hmota se skládá z atomů, chybělo jí však poznání, že počet rozličných atomů je nesmírně omezen a že atomy kteréhokoliv druhu, ať už je to zlato, kyslík nebo křemík jsou docela stejné. Tento nejdůležitější pokrok je spojen se jménem Johna Daltona. V devatenáctém století chemie si zejména všimla rozdílů mezi jednotlivými hmotami. Nám zbývalo objevit, že počet rozdílných atomů je nepatrný a že příroda dosahuje své rozmanitosti tím, že seskupuje atomy neobyčejně rozmanitým způsobem a tak produkuje materiály rozmanitých vlastností. Atomy můžeme srovnat s písmenami abecedy, jednotlivá písmena nemůžeme už rozdělit, neboť by jinak pozbyla svého smyslu. Atomy se skládají z molekuly, stejně jako z písmen se skládají slova. Postačí jen docela málo písmenek a je z nich možno vytvořit obrovský počet slov.

Druhý důležitý objev moderní fyziky a chemie je objev elektronu, jímž byla naprosto změněna naše představa o elektřině stejně jako prozkoumáním atomu byla změněna naše představa o hmotě. Hmota se skládá z jednotlivých atomů a také elektřina se skládá z určitých jednotek. Zde je případ ještě prostší, poněvadž všechny tyto jednotky jsou docela stejné. Je překvapujícím faktem, že všechny pohyby elektřiny na světě se dají vypsati v čísli-

cích bez jakýchkoliv zlomků. Celý obrovský rozvoj teorie o elektřině v posledních letech byl založen na tomto hlavním objevu elektronu.

Když jsme zjistili, že i hmota i elektřina se skládá z jednotlivých částíček, byli jsme již připraveni na to, že i energie může být vysvětlena podobným způsobem. Byl tomu na stopě již Newton se svou korpuskulární teorií světla: zdá se nám všem být velmi přijatelnou myšlenka, že energie, kterou nám slunce posílá v podobě světla a podobných vyzařování, se skládá z drobných tělísek, které jsou jakousi obdobou elektronů a atomů. O tomto novém názoru mluvíme jakožto o kvantitativní teorii. Fyzika i chemie z ní čerpaly již značný užitek.

Objevili jsme tedy, že hmota, elektřina i energie jsou všechny utvořeny stejným způsobem. Na těchto třech složkách a na jejich vzájemných vztazích závisí, jak je možno zhruba říci, celé ustrojení světa a všechny jeho děje. Máme tedy dnes koncepci, že svět se skládá ze samých jednotlivých částíček, jichž početně je obrovské množství, kterých však je jen málo druhů. Podobá se to mostu, který sestavil inženýr z rozličných ocelových součástí. Zhruba je možno říci, že atomy představují jednotlivé části této konstrukce, zatím co elektrony představují jednotlivé nýty, kterými tyto části jsou spojeny. Kvantá energie je možno srovnati s prací dělníka, který tyto nýty upevňuje nebo uvolňuje.

Elektřina v ovzduší.

Podívejme se po tomto výletu do teoretické a atomické fyziky trochu ven z laboratoře pod širé nebe a všimněme si problému elektřiny v ovzduší, který je poměrně starý a jenž teprve v poslední době byl uspokojivě vyřešen. Jsou to rozdíly pokud jde o elektřinu v atmosféře spodní a v atmosféře vrchní.

Každý dobře zná různé manifestace elektřiny za bouřky. Veliké množství elektřiny je však obsaženo v atmosféře i za krásného počasí: i když je docela modrá obloha je povrch země elektrisován a také vzduch je nabit elektřinou. Vysvětlení této elektřiny za krásného počasí bylo jedním z mysterií starší fyziky. Za krásných dní je povrch země nabit zápornou elektřinou, zatím co nižší atmosféra je vcelku nabita elektřinou kladnou. Tyto opačné druhy elektřin se navzájem vyrovnávají a můžeme pozorovati proud kladné elektřiny směřující z atmosféry dolů k zemi. Ačkoliv tento proud je tak nepatrný, že by se dal dokázat jen docela jemnými nástroji, přece celkový příliv kladné elektřiny na celý zemský povrch obnáší na 1000 amp. Tento svislý proud kladné elektřiny směřující k zemi byl postačil, aby za několik minut neutralisoval elektrický náboj povrchu zemského. A přece k takové neutralisaci nedojde: povrch zemský zůstává stále elektricky nabit. Je jasno, že musí být nějakým způsobem, který se zdá na první pohled nepochopitelným, ztracený proud nahrazován. Vypadá to jako by nějaký člověk platil svými šeky, a při tom jeho bankovní konto by stále zůstávalo stejně vysoké. O tom, jak tato elektřina je kompensována, se vyskytlo mnoho teorií, onen dobrodinec, který ztrátu nahrazuje, však byl zjištěn teprve v poslední době.

Abychom tomuto problému porozuměli je třeba, abychom si všimli, jak se mění elektrický náboj zemského povrchu během dne. Aby to bylo zjištěno, byla konána vědecká měření na různých oceánech na americké lodi Carnegie, vybudované z nemagnetického materiálu. Tato loď vykonala několik plaveb po celém světě a konala měření elektrická i magnetická, až bohužel roku 1929 v přístavu Apia Harbour byla zničena explozí a požárem. Při těchto měřeních dr. S. J. Maunchley zjistil, že nejvyšší je elektrický náboj zemského povrchu časně rána a nejvyšší o sedmé hodině večerní. Každá teorie, která měla vysvětlit nahrazování mizející zemské elektřiny, musila tedy vysvětlit i proč tímto způsobem během jednoho dne množství zemské elektřiny jednou ubývá a jednou přibývá. Nebudu si všimati všech ostatních teorií, přistoupím hned k poznatku profesora C. T. R. Wilsona z university cambridgské, který je největší autoritou v otázkách atmosfé-

rické elektriny. Shrneme-li tuto teorii stručně, dospějeme k poznání, že negativní náboj zemský se udržuje vlivem bouří. Již dříve bylo známo, že při bouři mraky se skládají ze dvou částí nabitých opačnou elektrinou, jedna pozitivní a jedna negativní. Teprve dnes však bylo objasněno pokusy v Jižní Africe, že obyčejně v mracích část nabitá elektrinou kladnou leží výše, nad částí nabitou elektrinou zápornou. Leží-li tyto mraky nabitě zápornou elektrinou níže než mraky nabitě elektrinou kladnou, projevují tendenci vysílati negativní elektrinu do zemské půdy. V kterémkoliv okamžiku je na světě daleko více bouří, než si obyčejně myslíme. Dr. C. E. P. Brooks analysoval povětrnostní zprávy z celého světa a dospěl k poznání, že v kterémkoliv chvíli je na zeměkouli v činnosti více než tisíc bouřek. Jestliže každá z těchto bouřek vysílá na zemský povrch jen jeden ampére negativního elektrického proudu, je docela snadno možno, že se tím kompenzuje oněch tisíc ampére pozitivního elektrického proudu, o nichž jsem řekl, že se za krásného počasí přenášejí z ovzduší na zemi.

O drážení rozhlasových vln.

Všimli jsme si otázky, týkající se elektriny v nižší atmosféře. Chceme-li zkoumati vyšší atmosféru, nemůžeme užívatí přímých pozorovacích metod, nýbrž konáme tu pokusy pomocí rozhlasových vln. Zkoumání této vyšší atmosféry, která je dnes všeobecně zvána *ionosféra*, pomocí rozhlasových vln je docela prosté. Vysíláme rozhlasový signál z nějaké radiové stanice do výše, čekáme až se ve výši odrazí a pak jej opět zachytíme na zemském povrchu. To se odehrává sice velice rychle, neboť radiové vlny postupují s rychlostí světla, nemáme však technických obtíží zachytit diferencii mezi vysláním a přijetím vlny ani když se jedná o jednu stotisícinu vteřiny.

Všimneme si teď, jak vypadá tento strop uložený v atmosféře, o něž se odrážejí rozhlasové vlny. Existence tohoto stropu je neobyčejně důležitou věcí pro rozhlasovou praxi, neboť jedině jemu vděčíme, že radiové vlny jsou donuceny k tomu, aby letěly k protinožcům. Kdyby tohoto stropu nebylo, rozptylovaly by se marně do dalekého prostoru. Existenci tohoto stropu zjišťujeme na základě *o z v ě n y*, která se objevuje často při poslouchání radia zejména na krátkou vzdálenost jako porucha: jejím vlivem všechny zachycované signály se objevují zdvojeně. Náš přístroj je totiž zachycuje jednak přímou cestou při povrchu zemském, jednak pomocí ozvěny, pomocí odrazu vysílané vlny od stropu ve vrchní atmosféře, jež k nám dojde o něco později. Před nedávnem britská rozhlasová společnost vysílala televizní signály podle metody Bairdovy a užívala při tom vln takové délky, že ve vzdálenosti sto mil v okolí Londýna vznikala zřetelná ozvěna. Tento efekt ozvěny budil dojem jakýchsi duchových obrázků, objevujících se po obrázcích normálních. Z pozorování, která konali amatéři, zachycující tato vysílání, bylo možno vypočítati, že tato ozvěna se objevovala jednu třtisícinu vteřiny po hlavním signálu. Prostým geometrickým výpočtem se dá na základě toho zjistit, že strop, o něž se ozvěna odrazila, byl ve výši asi šedesáti mil: to je přesně výška, do níž umísťujeme „krajinu E“ neboli „vrstvu „Kenely-Heaviside“.

Tyto ozvěny působí při vysílání na velkou vzdálenost často obtíže. Společnost Marconiova vypracovala velice úspěšný systém přenášení, pomocí něhož mohou být přenášeny přes Atlantický oceán lineární kresby. Zde často můžeme pozorovati vliv mnohonásobných ozvěn. Nejprve je zaznamenán signál, který se pouze jednou odrazil od ionosféry, po něm následují vlny, které se odrazily dvakrát nebo třikrát. Protože tyto vlny vykonaly delší cestu, přijdou později k cíli. Výsledkem toho je, že přenesený obraz písma na stroji nebo kresby se objevuje v přijímací stanici zdvojen nebo ztrojen.

Slouží věda životu?

Slyšel jsem jednou, že dr. Tizard, rektor Imperial College of Science, si stěžoval, jak málo peněz se věnuje zkou-

mání biologickému ve srovnání s náklady, které se věnují fyzice a chemii. Právil, že kdybychom byli před sto lety zastavili průměrného inteligentního člověka na ulici a zeptali se ho, co očekával od vývoje vědy fyzikální a vědy chemické, byl by nám patrně formuloval řadu přání, jako létati, cestovati pod vodou, mluvit s lidmi bydlícími v jiném městě, rychle cestovati, disponovati velikou silou a podobně. Všechna tato přání z oné doby se dnes splnila a věda fyzikální a chemická nám nezůstala skoro nic dlužna. Kdybychom se onoho člověka před sto lety byli zeptali, co očekává od vědy biologické, byl by nám patrně řekl, že by bylo záhodno, aby domácí zvířata a rostliny mohly býti úspěšněji pěstovány, aby rostlinné mory a nemoci byly potírány, aby lidstvo bylo zdravé a šťastné, aby mohlo velice dlouho žít, aby děti se zdravě rozvíjely a aby jejich pohlaví mohlo býti určováno předem, aby ušlechtilé vlastnosti národa byly rozmnoženy, — nebo tak nějak podobně. Až na některé částečné body nesplnila biologická věda v posledních sto letech žádné z těchto očekávání, — v některých případech dokonce nemáme ještě ani principiální odpovědi na daný problém. Chybí nám ještě základní objevy. Vždyť podnes věnujeme čtyřikrát nebo pětkrát více času výzkumům fyzikálním a chemickým než výzkumům biologickým. Stále více se zaměstnáváme vědami, jejichž předmětem zkoumání je vnější svět, než vědami, které se zaměstnávají člověkem samotným, lidskou povahou, sociálními a hospodářskými systémy, jež člověk vytvořil. Každý z nás musí si dnes přiznati, že člověk je na chybné cestě. Vinu toho nenese, že snad neovládáme dostatečně organickou nebo neorganickou přírodu. Vina spočívá v tom, že neovládáme lidskou povahu, že neovládáme hospodářský řád, že neovládáme sociální systém, který kolem nás vyrostl. Podívejte se na nacionální vášně, na nezaměstnanost a na nadprodukcii a poznáte, která pole musí člověk ovládnouti.

Při tom není vinou vědy, že by se snad uzavírala příliš do laboratoří a nevíšala si praktických problémů. Jsou vědecké objevy, které se zdají zcela nepotřebné a přece se jednou objeví jejich praktická aplikace. Astronomové prozkoumali nejvzdálenější části vesmíru jako jsou na příklad spirální mlhoviny. Víme dnes, že každá z těchto spirálních mlhovin představuje vesmír hvězd, jenž se dá srovnati s našim vlastním vesmírem. Fysikové z Cavendish Laboratory dosáhli toho, co se populárně nazývá „roztříštěním atomu“. Snad by se zdálo, že i to je jen akademickou kratochvílí, ve skutečnosti je to však pokusem tak základním, že všechny praktické důsledky, které z něho mohou vyplynouti, přesahují lidskou představivost. Některé praktické důsledky se objevily už dnes, na příklad objev nových umělých radioaktivních hmot, sloužících k léčení.

Velký německý zoolog Spemann objevil, že je možno vzít kousek vyvíjejícího se vajíčka a vložit jej do vajíčka jiného: výsledkem je, že tvor, který z toho vyroste, bude mít hlavní orgány dvakrát. To je možná věda velice akademická. Přece však z ní plynou již velice praktické důsledky. Onu aktivní část vajíčka nazýváme „organisátor“: bylo zjištěno, že tento organisátor má důležitou funkci při umělém produkování rakoviny. — Ve státní fyzikální laboratoři bylo dosaženo napětí 1,000.000 voltů. To může být věcí jen akademického zájmu, poněvadž nikdo nemůže používatí milionů voltů. Je to však zkoumání prakticky velice důležité pro přenášení elektriny, poněvadž čím vyšší napětí, tím lacinější je přenášený proud a tím do větší dálky může býti přenášen. Proto také rozsáhlé státy jako Rusko nebo Spojené státy pracují ve svých pokusných laboratořích s napětím až 3,000.000 voltů. — K podobné zkušenosti můžeme dospěti, navštívíme-li oddělení hmyzů v přírodovědném museu. Leckdo snad řekne, k čemu tolik lidí ztrácí čas pozorováním, klasifikováním a popisováním rozmanitých malých hmyzů. Ve skutečnosti však velká přírodovědná musea devatenáctého století se ukázala nejvyšší důležitá pro lidské zdraví a pro polní hospodářství. Zejména v tropech

se ukázalo nejvýš důležitým zjistiti, s kterými hmyzy máme co dělat. Nestačí vědět, že komáři přenášejí malarii, pokud nezjistíme, který z mnoha tisíců existujících moskytů malarii přenáší a jaké má vlastnosti.

Co je nového v biologii.

V Cambridge pracuje celý sbor učenců v laboratoři pro nízkou teplotu: uvidíte tu muže oblečené jako pro zimní sporty, studující, jak žijí jablka a jiné druhy ovoce za nízkých teplot. Zajímavé poznatky, k nimž dospívají, obohacují nejen naše znalosti o fyziologii rostlin, nýbrž jsou potřebné i pro uskladňování ovoce. — Podobně důležité bylo i zkoumání museálních specialistů v případě, kdy Austrálie byla ohrožena záplavou kaktusů „prickly pear“. Tato rostlina byla v minulém století přinesena do severozápadní Austrálie a rostla tu tak rychlým způsobem, že celé velké prostory půdy byly pokryty lesy těchto kaktusů. Vzpomínám si na přednášku australského entomologa dra Tillyarda, jenž ve chvíli, kdy mluvil o těchto kaktusech pravil: „Mluvil jsem právě jedenáct minut o tomto předmětu. V této době tyto rostliny zaplavily dalších jedenáct akrů australské půdy.“ Byla to opravdová pohroma. Úřady vyslaly zvláštní expedici, která by vyšetřila, které hmyzy ohrožují kaktus „prickly pear“ v jeho původním domově ve Střední Americe. Výprava přinesla několik těchto hmyzů. Bylo jich obrovské množství puštěno v Austrálii na svobodu, což mělo za účinek, že celé lesy kaktusů byly vyhubeny a tato pohroma že byla ovládnuta. Tento úspěch vdčíme jedině museálním specialistům soustavné zoologie.

Přes všechny úspěchy se staví moderní vědě do cesty množství překážek, její úspěchy se nemohou uplatnit. V polním hospodářství se pracuje zastaralými a nevědeckými metodami. Rozsáhlé močály mohly by býti proměněny na základě zkoumání Stapledonova a Aberystwythova v nádherné louky, v obrovské pastviny, které by rozšířily půdu Anglie o celou šestinu. Domy se stavějí zastaralým způsobem a vlivem starých předpisů a hospodářských překážek nedošlo ještě k tovární výrobě domů, která by byla stejně revoluční, jako tovární výroba automobilů. Domy by mohly vlivem standardisace býti tak modernisovány a opatřeny takovým komfortem, že by všechny strašlivé periferní příbytky chudiny z velkoměst zmizely. Na „hřbitovech cihel“ se prozkoumaly dnes po mnohaměsíčním zahrabání v zemi různé stavební materiály a zjistilo se, které jsou nejodolnější. Těmito materiály bylo by možno opatřiti celé obyvatelstvo zdravými a krásnými příbytky, a byl by odstraněn onen strašný stav, že gorila v zoologické zahradě, jejímž sekretářem mám býti čest, bydlí hygieničtěji a v nesrovnatelně větším pohodlí než lidé.

Proč je ještě dovoleno páliť uhlí v bytech a továrnách? Před sto lety bylo něčím přirozeným topiti uhlím, dnes však to znamená mrhání materiálem a ničení zdraví. Dnes máme k dispozici elektřinu, plyn, bezdýmná paliva, cenné chemické preparáty. A při tom bezdýmné topení je jen nepatrně dražší než normální. Přezírá se, že ve statistikách křivka, udávající počet úmrtí na choroby dýchacích cest, se naprosto kryje s křivkou, udávající počet zamlžených velkoměstských dnů plných dýmů. — Po stránce lidského zdraví zůstává nejvíce vědeckých objevů nevyužito. Vlivem objevů v oboru vitaminů a jiných vedlejších složek potravin bylo možno, aby všeobecný stav zdravotní, duševní i tělesný a všeobecná odolnost obyvatelstva vůči nemocím byla v posledních letech neobyčejně pozvednuta. Při tom však se neobjeví žádný laskavý diktátor, jenž by řekl lidem, jakou potravu mají jísti a jenž by opatřil těch trochu málo peněz, potřebných k tomu, aby byla nakoupena zvláštní potrava, jež by byla s to zvýšiti tělesnou váhu v nejhůře živěných vrstvách o šest, osm, deset liber. Je typické, že i dodávání bezplatného mléka podvyživeným dětem nebylo zavedeno zásluhou ministerstva zdravotnictví nebo ministerstva škol-

ství, nýbrž zásluhou trustu mlékařů, kteří hledali odbytiště pro větší množství mléka.

Ríká se, že žijeme ve vědeckém věku. To není pravda. Žijeme pouze ve věku, v němž si věda vybudovala určité základy. Potřebujeme, aby i společenská nadstavba na těchto základech byla organizována vědecky. To však není v moci samotných učenců, fyziků, chemiků, biologů, — to je úkolem politiků a těch, v jejichž rukou leží státní moc.

sport a hry

Sportivus:

Ohlížíme se za Olympiádou

(Sportovci nebo vojáci.)

VIII. olympiada, jejíž hlavní dny před měsícem skončily, přinesla největší počet zlatých medailí Německu. Německo dosáhlo kromě toho ještě rekord další: přiznalo s největší otevřeností, jak dalece celá příprava pro Olympiádu byla usměrněna a jak dalece tu sport přestal býti vůbec sportem. Zatím co v jiných státech, i v diktaturách, byly sportovní výsledky přece jen registrovány a hodnoceny s jakousi objektivností, byl v Německu i přístup ke sportovním závodům učiněn závislým nejen na příslušnosti rasové, nýbrž i na smýšlení politickém.

Vítěz není vítězem, jestliže...

R. 1935 zvítězil modrobílý tenisový klub drážďanský v závodech. Důsledkem toho bylo, že do tohoto klubu byl poslán důvěrník strany, který měl vyzkoumati stanovisko jednotlivých sportovců k Hitlerovu režimu. Jednotliví členové klubu se pevně spoléhali na to, že jejich kompletní počet arijských dědečků a babiček jim postačí a proto se nezdráhali otevřeně přiznati své pochybnosti o některých podnicích Hitlerovy politiky. Výsledkem toho bylo, že vítězné německé tenisové mužstvo bylo diskvalifikováno s tím odůvodněním, že:

„V Třetí říši mohou býti vítězi pouze ti, kdož si osvojili myšlenkové bohatství nacionálně socialistického světového názoru a kdož dokázali, že mohou státí na svém místě nejen při závodění sportovním, nýbrž i v životě národa.“

To jsou ovšem docela nové zásady, které dosud s pojmem sportovních výkonů slučovány nebyly. Že tyto zásady vyplývají ze zásadních předpisů politiky Třetí říše, o tom svědčí i knihy německého sportovního učitele Hermanna Teskeho: „Körperliche Erziehung zur Militärischen Verteidigung“, v nichž stojí tyto věty:

„Je třeba, abychom naše sportovce odvedli od představy sport pouze pro sport, která působí otravujícím způsobem a nehodí se do světového názoru nacionálně socialistického. Veškerý německý sport musí míti přesný účel.“

V tomto smyslu také vybudovalo Německo demokratisaci svého sportu. Dopracovalo se takových úspěchů, že dnes má k dispozici 23 milionů čtverečných metrů sportovních hřišť pod širým nebem. Počet sportovních stadií a velkých sportovních hřišť obnáší v Německu 862. Kromě toho mají i vesnice s počtem obyvatel pod 2000 nově vybudovaná sportovní cvičiště. Všechny tyto podniky nevytvořila ovšem vláda Hitlerova, nýbrž velká část jich vznikla již za Výmarské republiky. Je při tom tragické, že program tělesné výchovy nejširších vrstev vybudovali kdysi mužové, s důvěrou hledící do lepší budoucnosti, a že jej dnes dokončují lidé, kteří směřují k docela opačnému ideálu.

Kde to začalo.

Tento nový názor na sportovního ducha, který měl vliv na letošní olympiádu a který je opakem klasického sportovního ducha anglického, nevznikl ovšem v dnešním Německu, nýbrž stojí pod vlivem fašisovaného a usměrněného sportu italského. V Itálii totiž všechna sportovní sdružení jsou již od r. 1925 včleněna do organizace „Dopolavoro“, kterou Německo napodobilo svou organizací „Kraft durch Freude“, jejímž účelem je vštepovati lidem oficiální státní ideologii všude tam, kde by snad jim mělo zbýti trochu volného času na jejich soukromý život a na jejich nepolitickou sportovní zábavu. Organizace „Dopolavoro“ byla určena k tomu, aby dělníkům a zaměstnancům po jejich pracovní době skýtala příležitost k sportovní činnosti. Při tom však od počátku bylo jasno, že na rozdíl od dřívějšího sportu nepolitického tu dostává sport ráz naprosto politický. Všechna sportovní sdružení byla nucena státi se členy „Dopolavoro“, kterou naprosto ovládali funkcionáři strany, takže sportovní spolky se dostaly pod přímý vliv fašismu.

Tím byl úplně odstraněn nepolitický a svobodný ráz sportu a každý sportovní podnik stal se politickým podnikem vlády. V každém sportovním oboru byly postaveny na vedoucí místa pouze osoby, způsobilé propagovati a reprezentovati oficiální fašistický názor na stát. Kdokoli dnes v Itálii chce pěstovati golf, tenis, kopanou nebo kterýkoliv jiný sport, musí se státi členem některého klubu, podléhajícího organizaci „Dopolavoro“. Na volbu jeho předsedy při tom nemá žádného vlivu, poněvadž o ní rozhoduje ústředí strany v Římě. Již deset let před tím, než při letošní olympiádě Hitlerova vláda se postavila na stanovisko, že německá účast na olympiádě není pouze otázkou sportovní, nýbrž otázkou politického zájmu státu, prohlásil generální tajemník fašistické strany, že italský výbor pro olympijské hry je institucí, podléhající fašistické straně.

Mussolini první postavil sport bez výhrady do služby fašistické ideologie. Každého italského sportovního vítězství bylo využíváno propagandisticky, bylo vykládáno jako pozitivní důkaz, že italská rasa a fašistická vládní forma má větší hodnotu, než rasa a vládní forma odpůrců. Italům a italským mužstvům, posílaným na zahraniční soutěže, bývá dodávána odvaha audiencí u Duceho, před počátkem zápasu od něho dostávají telegramy a po dosažení vítězství blahopřání. Když italské mužstvo při cyklistických závodech „Tour de France“ dosáhlo vítězství, poslal Achille Starace, sekretář fašistické strany, mužstvu telegram, jímž mu tlumočil důvěru Duceho i celého národa.

Člen velké fašistické rady, Signore Maraviglia, vykládá velice upřímně o duchu italského sportu toto:

„Sport nemá účel sám v sobě. Není už věcí osobní záliby. Organizace sportovní se nezřizuje na základě osobního dobrozdání, nýbrž podle hledisek vojenských. V této proměně spatřujeme jednu z nejdůležitějších a nejzajímavějších složek fašismu. Fašismus používá ke svým účelům nejrozmanitějších druhů sportu, zejména sportů, které se pěstují za účasti většího počtu lidí. Účelem těchto sportů je vojenská příprava a duševní zdokonalení. Sport je školou patriotické výchovy italské mládeže.“

Popularisací a militarisací sportu uskutetnil fašismus svůj největší vládní čin.

V tomto projevu se přiznává s naprostou otevřeností, že v Itálii je skutečným úkolem sportu vychovávat vojáky. Tento názor je dnes důsledně proveden, poněvadž v Itálii už od šestého roku je každý členem oněch polovojenských organizací „Figli della Lupa“ (synové vlčice) a „Balilla“, které učí již malé chlapce pěstovati nejrozmanitější sporty, používati plynové masky, střílet puškou a strojní puškou, pochodovati s vojenským nákladem. Stejně tomu je i s výchovou malých dívek. Když fašistické dívky se po prvé měly sejíti v národním stadionu římském, byl jim vydán tento předpis:

„Každá dívka musí přijeti do hlavního města na rameni s puškou model č. 91. V soutěži, která se bude konati, bude se hleděti zejména na to, která docílí nejlepších výsledků při střelbě na pohyblivý cíl.“

Bolševici to nedělají jinak.

Sport v Sovětském svazu se také naprosto nepodobá nějaké veselé hře, nýbrž koná se se smrtelnou vážností a s výhledem na příští válku. I v Rusku je oficiálním názorem, že každý občan Sovětského svazu je povinen cvičiti své tělo, aby je pak mohl postaviti do služeb státu. I zde se požaduje, aby každý civilista byl tělesně připraven k boji ve chvíli, kdy stát ho zavolá. Zdraví každého jednotlivce má cenu jedině proto, že je zárukou vojenské schopnosti. Výkon sportu přechází v Sovětském svazu přímo ve vojenskou přípravu. Stává se tu, že dělníci, hrající vedle tovarny kopanou, na zahvizdnutí sirény se pojednou rozběhnou, hodí na sebe uniformu a s puškou a nasazeným bodákem počnou prováděti vojenské akce. Stalin pravil: „Každý občan má povinnost býti tělesně vycvičen a býti připraven odraziti každý vnější vojenský útok.“

To se stalo základem všeho sportovního života. Po jedné stránce však se sovětský sport liší od sportu v jiných diktaturách: V Itálii i v Německu byl již organisovaný sport s velkým počtem členů před zavedením diktatury. V Rusku naproti tomu diktatura sport v pravém slova smyslu teprve založila. Před válkou tu byl sport jen zábavou jednotlivců nejvyšších vrstev. Naproti tomu měl Sovětský svaz r. 1926 již 600.000 aktivních sportovců a dnes jich má dva miliony. Sportovní stadiony v Rusku se dnes vyrovnají nejdokonalejším stadionům ostatních národů: stadion „Dynamo“ v Moskvě je dokonce jedno z nejdokonalejších sportovních míst na světě. Najdeme tu různé jízdny dráhy, závody dráhu pro motocykly, hřiště tenisová se sedadly pro 4000 diváků, dvě pole pro basketball, tři pro volleyball, hřiště fotbalové, tělocvičné, školu sportovní, hotel s pokoji a koupelnami, v němž každý pokoj je opatřen tělocvičným náradím. Hlavní stadion má kromě toho ještě sedadla pro 60.000 diváků.

Zákon, který v Sovětském svazu organisoval tělesnou výchovu, vstoupil v platnost r. 1930. Všechny sportovní kluby a sportovní organizace soukromé byly zakázány. Jakýkoliv druh sportu byl zestátněn. Sport nepodléhá v Rusku ovšem jedinému tajemníku strany, nýbrž radě pro tělesnou výchovu. Tato rada se skládá z 80 členů, z nichž někteří patří k vůdcům komunistické strany.

Jak dalece je sport militarisován v Sovětském svazu, o tom svědčí zavedení tak zvané zkoušky „PTD.“ Tato zkouška pochází z r. 1930 a skládá se ze všech klasických druhů sportu, z běhu, skoku a všech jiných výkonů. Diplom „PTD.“ se uděluje tomu, kdo dosáhne určitého standardu v jednotlivých výkonech. Tak na příklad běh na 100 m musí býti absolvován za 14 vteřin. Kromě toho je tu řada požadavků rázu vojenského. Všichni cvičenci se musí podrobiti zkoušce z běhu na lyžích na 10 km, z plavání na vzdálenost 50 m s puškou, pochodu s nasazenou plynovou maskou, z jízdy na koni, střelby, orientace podle mapy a z první pomoci pro zraněné.

Jak vysoké úrovně dosáhla sportovní a vojenská výchova v Rusku o tom svědčí, že tuto zkoušku složily již 2 miliony Rusů. Nyní byla zavedena zkouška druhá, obtížnější, na jejímž základě má býti uskutečněn další výběr sportovců. Je charakteristické, že všech prvních 10 sportovců, kteří dosáhli diplomu při této zkoušce, bylo důstojníky Rudé armády.

Anglie po Olympiádě.

Tento přehled názorů na sport ve hlavních státech, spravovaných podle principu diktatury, byl nutný, abychom rozuměli výsledkům letošní olympiády. Na ní se po prvé srazili ve velkém zápoulení reprezentanti dvou protichůdných ná-

zorú na sport. A je třeba priznati, že přes americké úspěchy, podle číselných výsledků a podle počtu odnesených diplomů, v tomto zápase podlehlí reprezentanti starého sportu individualistického, konaného pro pouhé sportovní potěšení na základě anglické zásady „fair play“, reprezentantům nového sportu státního, konaného na základě důkladné vojenské přípravy za účelem reprezentace a propagandy rasy a vládní formy. Čteme-li dnes noviny francouzské, anglické i americké, víme jasně, že zastánci staré zásady sport pro radost ze sportu dnes váhají a nejsou si jisti tím, nemají-li tvář v tvář hrozivému faktu vysokých číselných výsledků dáti za pravdu novému názoru na sport.

Je opravdu ještě oprávněn ten sport, jenž, jsa odvozen od starofrancouzského pojmu „esporte“, má znamenati pouhou zábavu, obveselení, žert a hry? Mají ještě pravdu demokracie, které se snaží uhájit tento starý smysl pojmu sport, či mají pravdu už diktatury, které tomuto výrazu daly nový obsah naprosto jiný? Tyto otázky vynořují se dnes i v Anglii, neboť angličtí sportovci si odnesli z Olympiady opravdu překvapivě minimální počet zlatých medailí. Kdyby Anglie byla spravována diktaturou, musila by to počítovati jako nejhrubší potupu. Na štěstí se dívá Anglie stále ještě svobodně na stát a na člověka, takže nepozorujeme, že by sám výsledek Olympiady byl přijímán s rozčilením. Ale přece jen pozorujeme i ve sportovní Anglii určitý nepokoj. Jak příznivě se liší anglický sportovní duch od vojensky sportovního provozu jednotlivých diktatur, o tom svědčí debata nedávno otištěná v novinách „Times“. Dne 21. srpna letošního roku napsal tu Lord Decies:

„Byl jsem očitým svědkem toho překvapivého divadla, právě skončené berlínské olympiady. Jako člověk, který má ve sportovních otázkách dosti značnou zkušenost, dospěl jsem ke dvěma poznatkům, které snad mohou zajímat i vaše čtenáře:

Prvním poznatkem je, že budou-li se olympijské hry konati s tak obrovským vyhazováním peněz, bude si moci dovoliti jen málokterý stát, aby konal olympijské hry u sebe. Proto jsme jistě jednali správně, když jsme vzali zpět svůj návrh, pořádati olympijské hry r. 1940 v Anglii.

Druhým poznatkem je: Jestliže nebudou změněny podmínky, které dovolují účast na olympiádě pouze amatérům, objeví se za nedlouho veliký nedostatek sportovců, kteří tu přijdou v úvahu. Už tentokrát byl profesionalismus většiny zápasníků jen docela jemně zastřen.

Naši angličtí sportovci byli docela prvotřídní, jistě se málokdy najdou mezi sportovci lepší lidé: musili však omeziti svůj training pouze na svůj volný čas. Proto neměli naprosto možnost vstoupiti do zápasu za stejných podmínek jako jejich odpůrci, lidé, kteří na celé měsíce byli vyňati ze svého normálního způsobu života, kteří byli školeni s obrovskou pečlivostí, měli vlastní trenéry a maséry a vůbec se nemusili starati o náklady tohoto výcviku, ať už byly sebe vyšší. Mnozí účastníci z jiných států přišli do Berlína již dva měsíce před tím — jak si mohli něco podobného dovolit? Což nemají žádného povolání? Nevypadali, jako by byli takoví boháčci.

Jestliže bude sport provozován i nadále tímto způsobem, bylo by lépe připustiti k závodům každého, kdokoliv se přihlásí, ať už je profesionál či nikoliv. Nemá smyslu buditi i nadále zdání, že jde o pouhé amatéry.“

Ve stejném smyslu psal v „Times“ dne 26. srpna člen britského olympijského výboru R. Salisbury Woods:

„Musím plně přisvědčiti názoru Lorda Deciese. Chtěl bych k tomu ještě podotknouti, že výsledkem tak ambiciózního vynášení sportu autoritativními státy a výsledkem chovu atletů za státní peníze je i další nepřiznivý zjev, který bych nazval „nebezpečím velkého stadionu“.

Obrovský stadion se dá vybudovati pouze za mnoho peněz a ještě více peněz stojí jeho udržování. Ty peníze je třeba někde opatřit, a to se děje zlákaním obrovských zástupů diváků. Aby toho bylo dosaženo, je třeba nabízet zvláště sensační podívanou. Politování následky podobného provozu jsou velmi dobře známy: Sportovcům se za jejich vystoupení tajně platí peníze, hráči z povolání jsou podvodně imatrikulováni na vysokých školách jako studenti, vystupují subvencovaní gladiátoři, do nichž jejich umění za vysoké peníze natlukou speciální učitelé. Tito lidé musí buď dodati dobré zboží, nebo přijdou o peníze.

Účastnil jsem se nedávno kongresu tělesné výchovy na universitách britské říše a měl jsem příležitost pročísti poslední referát amerických „National Collegiate“, v nichž jsem našel tento názor, doslova potvrzený: Jedna z delegací fakticky předložila otázku, nebylo-li by lépe přenechati celé provozování sportu zase chlapcům samotným, aby v něm viděli spíše věc záliby než povolání.

Jsou dnes země, v nichž sportovní závodníci bývají ve velikém počtu odváděni od svého normálního povolání, dostávají peněžitě odměny a jsou drillem vycvičováni proti našim sportovcům, kteří se mohou lopotit jen z dobré vůle, pokud jim jejich zaměstnání ponechává volný čas. Tento fakt je v mezinárodním sportovním závodění novým a neuvěřitelně nežádoucím. Vojenská obdoba těchto poměrů je patrná.

Duch a tradice amatérismu jsou drahocenným anglickým dědictvím. Jsem naprosto stejného názoru jako Lord Decies, že jsme s ohledem na extravagance a vrchnostenské organizování sportu jednali naprosto správně, když jsme vzali zpět svůj návrh, aby se olympijské hry r. 1940 konaly v Anglii.“

Stanovisko československé.

Náš sport je charakterisován tím, že se podobným způsobem vzpírá usměrňovacím tendencím a drží se anglického ideálu. Ještě podnes působí v československém sportu dvě příznivé složky: První složkou je faktum, že sport se u nás počal provozovati pod přímým vlivem anglickým. Již roku 1879 to byl Angličan, jenž nám první ukázal jízdu na kole, a v téže době již u nás propagovali členové anglických „English Crew Club“ a „English Row Club“ plachtění a veslování. R. 1875 dva Američané po prvé jeli z Budějovic do Prahy na kanoích, což ve své době vzbudilo velkou pozornost a vyvolalo velkou touhu po napodobení zejména proto, že oba sportovci svou loďku u nás nechali. Hlavně kopaná se u nás vyvíjela pod vlivem Angličanů. První opravdový football nám ukázali amatéři z oxfordské university, kteří pak našim lidem vštíplili jemnosti této hry. Anglosaský vliv trval i po válce, když YMCA a YWCA u nás zavedly volleyball, basketball a rugby a propagovaly box.

Druhou složkou, jež působila na rozvoj našeho sportu, je to, že řada našich sportovních propagátorů žila určitou dobu v západních státech, zejména v Anglii, a již záhy k nám přinášela nejen techniku západního sportu, nýbrž i jeho ducha. Tuto zásluhu má na příklad Josef Rössel-Ořovský. Tento především duchovní vliv na naši sportovní výchovu měl vždycky i Sokol. Jak se kryje sokolský ideál s ideálem anglického fair play, ukazuje B. Matouš:

„Československý sport našel v Sokole nejdůležitější pojmy poctivosti a nezištnosti zápasení. Jemu vděčí i svůj ethický obsah i vyšší stupeň vybudované organizace. Proto také sport se mohl rychle šířiti do nejširších vrstev obyvatelstva. Od spolupráce se Sokolem, jenž r. 1933 opět pojal sport do svého programu, očekávají se všeobecně i intenzivněji vystupňované výsledky.“

Že je u nás sport pojímán jinak než jako pouhá honba za rekordy a že sportovní ideál se hodnotí jinak než jako výchova trénovaných profesionálních gladiátorů, o tom svědčí i nedávný dopis československého tennisty Rodericha Menzela, jenž se snaží u nás zdůrazniti zdravé základy anglické sportovní tradice:

„Pro Brita je sport životním projevem jako kterýkoliv projev jiný. Nikdy jej nesnižuje na jarmareční provoz. Angličan nevynáší své atlety do nebes, nýbrž váží si jich a umísťuje je na výhodných postaveních. S neomylným instinktem vzdoruje Angličan těm názorům na život, na sport a na hru, které by mohly znamenati konec slavné myšlenky „fair play“. Čas od času konají Angličané na pevnině pohostinská vystoupení, na něž se dívají jako na prázdninové projížďky. To Angličanům celý svět vykládá ve zlé, pokud ovšem střední Evropa je „celým světem“.

Jako dík za poskytnuté pohostinství spouští Angličané tu a tam padací můstek, pomoci něhož některé fotbalové, tenisové, nebo golfové mužstvo může projíti anglickou čínskou zdí. Proto byli Rakušané v Anglii rádi viděni jako sympatičtí „paying guests“. Když však chtěli Italové uplatniti i ve velké Británii mravy svého footballu, byl padací můstek rychle zase vytažen do výše.

Dokonce i jako profesionál bývá Angličan více amatérem nežli naše středoevropské sportovní primadony. Proto také má nejraději

ty sporty, které jsou jeho monopolem. Tu nemusí opouštět své „splendid isolation“ ani princip svého „fair play“. Angličané vědí dobře, proč nedělají mezinárodní podnik ze své ženské tenisové soutěže Wightman-Cup. Vždyť už nejednou litovali, že Davis Cup byl tak popularisován.“

Je na nás, abychom se buď rozhodli pro to, zachovati si tyto sportovní ideály Anglie, mateřské země moderního sportu, a abychom i nadále pěstovali hru, potěšení, sport z pouhé radosti — nebo abychom se rozhodli závodit s rekordními výsledky, kterých dosahují ty národy, které se zaměstňávají chovem atletů a kteří se pyšní úspěchy svých sportovních artistů a akrobatů. Rozhodneme-li se i pro toto druhé závodění, pak by bylo dobře, abychom je omezili na zvláštní profesionální sportovní ústavy a abychom sportovní a tělesnou výchovu celého národa i nadále řídili těmi principy „fair play“, poctivého sportu z pouhé radosti ze hry — principy, které byly u nás pojaty do sokolského ideálu a které v Anglii se osvědčily jako škola gentlemana, nejdokonalějšího mužného typu, který se kdy objevil.

dopisy

Vysoké školy v obraně

Vážená redakce!

Když jsem si přečetl v 35. čísle „Přítomnosti“ článek s podivným nadpisem „Co je universitní profesor“ (podivným, poněvadž je to otázka, na kterou článek neodpovídá), zmocnily se mne dva pocity, oba nepříjemné. Především jsem pocítil, že je-li pravda, co je v něm psáno, musím se já i všichni moji kolegové hluboce stydět za to, co jinak je právem pokládáno za věc velikou a záviděníhodnou, že totiž jsme universitními profesory. Neboť jsme se dověděli, že „odpůrci, vytýkající, že za záštitou autonomie, za domnělou svobodou vědy a za akademickými výsadami se usadilo nejhrubší porušování svobody, cechovní zvláště a zlenivělý pocit bezpečí“ nemají nepravdu; dověděli jsme se, že profesorské sbory se brání „habilitací schopných badatelů“, doplňují „své řady jen ze sebe samých, z ochotných a uctivých žáků, bez ohledu na to, že na jiných universitách živoří bez naděje na profesuru daleko nadanější badatelé, odsouzení k věčnému docentství“. Dověděli jsme se na sebe, že „velkodušný zákon“ z r. 1919, „chrání vědu a její představitele před jakýmkoli potlačováním a násilím se strany státu, se stal v rukou těchto představitelů často záminkou k potlačování a násilí“. Nevím, k jakému stavu náleží pisatel uvedeného článku, pan *pn*. Ať si představí, že by někdo o jeho stavu napsal taková nebo obdobná slova, že by jej tak doslova zepsul, jak to učinil on s vysokoškolskými profesory; pak se v něm vzbudí lítost nad tím, že takové korporativní urážky nelze žalovat, aby odvážný pisatel měl příležitost provést důkaz pravdy. Panu *pn* by se nepodařil.

A druhý pocit: článek chce bránit vysoké školy proti zásahu do autonomie; děkujeme pěkně za takovou obranu. Děkujeme za obranu, která nejprve napadeného hodně sníží, aby pak o něm pronesla několik milostivě shovívavých slov. Myslí pan *pn*, že taková obrana je co platná? Ale dost možná, že pan *pn* to s tou obranou tak doopravdy nemyslí. Načpak hájit lidi, kteří co nejhruběji porušují svobodu atd., viz nahoře.

Nenapadá mne, abych hájil vysoké školy proti zlým slovům pana *pn*. Z velké části patrně padají na vrub nekritickému nadsazování a generalisování, které je u nás, zvláště v žurnalistice, tak obvyklé a oblíbené. Bylo by úlohou pana *pn*, aby své výroky dokazoval. Uspořím mu tuto nevďěčnou úlohu, když prostě řeknu, že přes všechny nedokonalosti, které provázejí vysokoškolskou autonomii, jako každou jinou lidskou

instituci, a přes všechny lidské slabosti, kterými jsou universitní profesori nadáni, v žádném oboru státní správy kvalifikace kandidátova není tak důkladně a spravedlivě vážena a posuzována jako na vysokých školách, nikde není právě kvalifikace tak rozhodujícím momentem při jmenování jako zde. Je to dáno nejen celým systémem, nýbrž i tím, jak se dané předpisy praktikují. Vím, že říkám velké slovo, ale říkám je bez nadsázky a s vědomím, že se dá dokázat.

Tolik panu *pn*. Pokud se týká návrhu na novelisaci universitního zákona, nemohu se o něm nyní rozpisovat, ježto nemohu dobře předbíhat poradám, které o ní bude mít náš sbor a vysoké školy vůbec. Jen bych řekl, že souhlasím s myšlenkou, aby jmenování podléhalo za určitých okolností kontrole širší vysokoškolské komise, a že vítám snahy o zreformování disciplinárních předpisů. Nemohu souhlasit s tím, aby nová ustanovení byla nejasná a nepropracovaná, a aby se ponechávalo vládnímu nařízení rozhodnutí o zásadních věcech, které mají být řečeny jasně již v zákoně. Vysoké školy se také budou bránit proti všemu, co by je vystavovalo šikanám se strany úřadů a nátlaku politickému. Mají o tom již nyní své zkušenosti a vědí, že tu by byl konec vědecké svobody.

Univ. prof. B. Bydžovský.

Národní píseň nebo jaká?

Vážená redakce,

v „Přítomnosti“ z 9. září ptá se pan L. Cvak „Tak co tedy máme zpívat?“. Teksty četných národních písní prý neodpovídají „spontánním potřebám“ dneška.

Tož: pro spontánní vyjádření zpěvem je podstatný hudební výraz, nikoli text. Ale i kdyby: vedle několika uvedených, jednostranně volených příkladů jsou spousty námětů, jimž motorisace a aviatika neubraly aktuálnosti. Lidu, zvláště lidu mimo obvod velkých měst, jsou koně dosud bližší pojem než různé rekvizity šlágrů.

Pro svůj průbojný ráz je česká hudba umělá i lidová nad jiné způsobila vyjadřovat potřeby dneška. Ale široké davy se vyjadřují falešnou sentimentalitou operetních a jiných šlágrů. Pro skutečnou citovost lze najít výraz v lyričnosti národní písně. Musíme tedy důvody pro odklon od písně lidové hledat jinde než v nedostatku textů. Jsou hlubší.

Pan Cvak apeluje na skladatele, aby tvořili nové písně odpovídající smyslu dneška. Domnívá se, že jim schází odvaha. Pravi: „boj se jen staří“. Nevím, koho pan Cvak nazývá „mladým“, koho „starým“. O tento pojem rozpředla se v „Přítomnosti“ už jednou debata. Vím, že řada mladých i nejmladších (probůh, jak to jen rozlišovat!) skladatelů se hlásí otevřeně k politické levici. Vím, že vznikla už řada skladeb na sociální námět: O. Jeremiáše celovečerní sbor „V nový den“, Aloise Háby celovečerní sbor na slova Josefa Hory „Pracující den“. Týž autor užil ve své ouvertuře k operě „Nová země“ internacionály, právě tak Iša Krejčí ve smyčcovém kvartetu. Ervín Schulhof má m. j. revoluční kantátu, Karel Reiner dokonce — dětská říkadla, atd. Pakliže u nás „mladí“ a „staří“ nepřikročili dosud ke komponování písní pro denní potřebu ve větším měřítku, je asi jediným důvodem, že k tomu nebyli puzeni „nezbytnou potřebou“ tvůrčí, která byla, jest a bude jediným základem k zdravému a hodnotnému uměleckému tvoření.

Svoboda, volnost uměleckého tvoření je základním právem umělce, žijícího pod záštitou demokracie. Vzniklo mnoho skladeb na rozkaz mecenášů nebo k potřebě určitých společenských tříd, dokonce skladeb trvalé ceny. Ale leckterý výsek hudební historie nasvědčuje tomu, že vlivem nutnosti vznikla díla bez trvalé ceny, brzdící vývoj.

Naše hudba dnes je na vedoucím místě v současné světové tvorbě. Za loňské saisony jsme měli možnost konfrontace

s hudbou sovětskou, již se pan Cvak dovolává. Bylo všeobecně konstatováno, ať už ve smyslu kladném nebo záporném, že naše hudba je průbojnější. Je nebezpečí, že usměrňováním a ukládáním úkolů bychom svoji kulturu oloupili o vrcholný vývoj v jednom z jejich důležitých oborů. *Hana Weislová.*

Přivrženci esperanta nám píší . . .

Vážení přátelé!

Členové našeho svazu, čtenáři Vašeho časopisu, sdělili nám, že v čísle 32 časopisu „Přítomnost“ byl uveřejněn 4stránkový článek od p. Scheinfluga o novém mezinárodním jazyku „Occidental“, ve kterém byly nepravdivé zprávy o mezinárodním jazyku „Esperanto“.

Jak velice je rozšířeno esperanto v naší republice je důkazem toho, že existují u nás 2 esperantské svazy a sice:

„Svaz dělnických esperantistů v Československu“ (L. L. E.) se sídlem v Plzni a „Svaz československých esperantistů“ se sídlem v Praze, (Č. A. E.), které mají své skupiny skoro v každém městě našeho státu.

U nás vydávají se 3 tištěné časopisy: měsíčník „Ligilo“ v Prostějově, „Věstník svazu českých esperantistů“ v Praze, „Věstník svazu německých esperantistů“ v Liberci, a 3 rozmnožené věstníky: „Bulteno de L. L. E.“ v Plzni, „Proleta esperantisto“ v Mor. Ostravě, „Nia celo“ v Stonavě (Slezsko).

Můžete se též snadno přesvědčiti, že jsou pravidelně vystílány stanicemi Brno, Mor. Ostrava a Praha esperantské přednášky a divadelní kusy. Různé národní a mezinárodní instituce a svazy používají s velkým úspěchem ve svém mezinárodním styku „Esperanto“.

Z různých mezinárodních jazyků, které se časem objevily, jako na příklad „Ido“, „Occidental“ a t. d., udržuje se jedině esperanto, které je skutečně jediný mezinárodní pomocný jazyk na světě a které má své stoupence všude, neboť esperantské sdružení najdete nejen v každém státě v Evropě, ale i v Japonsku, Číně, Australii, Africe a Americe.

Představenstvo „Svazu dělnických esperantistů“ v Plzni, žádá Vás zdvořile, abyste laskavě zanechali nepravdivé informační články o mezinárodním jazyku „Esperanto“, které Vám jsou zřejmě dodány lidmi neznající vůbec věci, s úmyslem poškodit naše mezinárodní hnutí.

Occidental a jeho nové hnutí nemůže se sice esperantskému hnutí vůbec rovnat, tím méně konkurovat, ale přesto se proti nepravdivým zprávám těžce bojuje.

Doufáme, že naši žádosti vyhovíte a znamenáme se v úctě za

Svaz dělnických „Esperantistů“ v Československé republice
se sídlem v Plzni

Richard Janák,
t. č. sekretář.

Vážená redakce.

Mezinárodní jazyk, má-li sloužit svému účelu, musí být snadný. Naučil jsem se Esperantu jako samouk za půl roku. To jsem si již dopisoval s lidmi všech světadílů. Esperanto mi otevřelo svět, což za tak krátkou dobu není možné v žádném jiném jazyce. „Occidental“ vznikl v r. 1923 jako mnoho jiných nepořádných napodobenin Esperanta. Namátkou jmenuji Novial, Ido, Esperantido, Domni, Optoez, Mundi latin, Unione atd. Sám autor „Occidentalu“, E. de Wahl, stvořil jich několik: „Idiom Neutral“, „Auli“. Doporučuji k prostudování panu autorovi S. (předpokládám, když kritizuje Esperanto, že je alespoň částečně ovládá) knihu E. Drezena: „Historio de la mondlingvo“, vydal leningradský státní historicko-lingvistický institut. Studoval jsem „Occidental“ ze zvědavosti a shledal jsem, že je právě tak nesnadný jako jazyky národní, ba v jistém bodě i komplikovanější. Je složen jako Esperanto z kmenů různých jazyků, avšak na rozdíl od Esperanta vyslovuje se každé slovo s přízvukem dotyčného jazyka, z kterého pochází. Jeho gramatika je taktéž komplikovanější. Jeho strnulost nevyhovuje východním jazykům, jak si stěžují Japonci. Prakticky to znamená, že by studium „Occidentalu“ jako jazyka mezinárodního bylo uzavřeno širším vrstvám. Na jeho studium by měli čas jenom filologové, kteří by studovali historii každého slova o jeho správné výslovnosti.

Zúčastnil jsem se několika mezinárodních esp. kongresů, mluvil jsem s lidmi mnoha národností esperantem tak plynne jako ve své mateřské řeči, poslouchám v radiu esperantské přednášky z různých zemí, čtu esp. knihy a noviny vydávané taktéž v různých zemích, viděl jsem esperantská divadelní představení i esp. bohoslužby. Nechápu proto, že se nacházejí ještě lidé, kteří o praktičnosti Esperanta pochybují a jeho pokroku tendenčními zprávami škodí. Již dávno mělo být zavedeno na školách jako povinný předmět.

Pana autora S. bych prosil, aby napřed prostudoval esp. hnutí, esp. literaturu nejen překladovou, ale i původní, časopisy, také vědecké a odborné, zúčastnil se některého esp. kongresu světového a pak soudil. Ať nehledí jenom na tak zv. inteligenci, ale ať pohlédne na lid, co je tomu lidu přístupno, v horečném chvatu za chlebem. Tomu lidu, na nějž pohlíží mnoho naší „intelligence“ s patra, majíce jej jenom jako zdroj hlasů pro volby a zdroj příjmů.

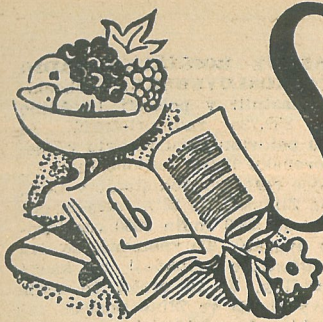
A pak bych chtěl ještě podotknouti, aby čtenářům nebylo vnucováno mínění různých autorit o neprokazatelných pochybných teoriích. Aby se poukazovalo na věci, které svou užitečností, snadným pojetím i tradicí pomáhají pokroku a vzájemnému dorozumění a tím je Esperanto, kterému náleží budoucnost pomocného jazyka mezinárodního pro radio, obchod, dopravu i mluvící film. Vývoj radia, televise, letectví, si jej vyntí. S pozdravem Váš čtenář *A. Slanina.*

Dřevostavby KOLOWRAT Dianaberg - Přimda • Praha II, Národní 30

Šťěstí potkává lidi v životě, v obchodě i povolání - nejvíce však štěstí potkalo hráče třídní loterie. Přes 1.300.000.000 Kč bylo jim státní pokladnou beze srážky vyplaceno

2

DIPLOMAT náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělostný klasický krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vločkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochoťně vzorky na požádání.
KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 - Dlouhá třída 17

Svět knih

Roč. 6. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

37

K. Šimek:

SVÍTÁNÍ V SRPNU.*

Jasně dny srpnové, kdy v údolích dohořívá poslední volání a k nebi stoupá dým.

Tajemství uzrábí to ve vás tiše zpívá, než se zas oddáte úzkostem podzimním.

Andante svítání jsou v zlatu zatavena, v praskání obilí jsou slova modliteb;

tisíce jazyků a každý bese jména svou písní radostnou rozbuší prudce tep.

Ve stínu božích muk sám stojím na rozcestí, čas kolem protéká a hladí ruku mou.

Kytici smíření chtěl bych všem večer nésti,

když kraj se rozvíjí radostnou únavou.

* Přetisk ze Studentského časopisu. Autor je oktáván brněnského r. g.

POZNÁMKY

HENRY WILLIAMSON: NESMRTELNÝ LOSOS. Přeložil Jaroslav Kolařík. Henry Williamson je jedním z neúspěšnějších anglických autorů poslední doby. Zejména jsou oblíbené jeho knihy o přírodě a z nich nejvíce román nazvaný „Nesmrtelný losos“; ten byl dokonce nejspěšnější knihou Anglie na počátku roku 1936. Autor v ní líčí podrobně s velkou znalostí předmětu život, který se rozvíjí v řece na západních březích Anglie

Předpoklad revoluce

Základní předpoklad revoluce je ten, že existující společenský pořádek není schopen řešit denní úkoly vývoje národa. Revoluce však se stává možná jenom tehdy, je-li ve společnosti nová třída, schopná dát se v čelo národa, aby rozřešila úkoly vytčené dějinami. Příprava revoluce záleží v tom, že objektivní úkoly, obsažené v rozporech hospodářství a tříd, si razí cestu do vědomí živých lidských mas, mění je — a že dávají vznik novému poměru politických sil.

Lev Trocki

od jara, kdy tam přibudou lososi z moře, až do zimy, kdy jen málo z nich se vrací vyčerpaných zimním třením do oceánu, aby načerpali nových sil pro příští putování. Na dobrodružných, dějově bohatých a dramatických, osudech chlapeckého lososa Salara čtenář má jedinečně dokumentární i básnický znázorněný koloběh lososího života a v celé knize pak, v níž se to hemží životem vodního tvorstva uvnitř i vně řeky, má kouzelnou píseň přírody, evokující přímo ducha a tajemství vodních toků. Jsouť příběhy lososa Salara jen základní páteří celé historie, kolem níž se kupí syté obrazy všeho svérázného a typického, co se děje v řece. Zatím co v hlubině řeky ryba svádí hrdinský zápas se síť nebo s udicí, kterou jí nastražil jednou rybař, po druhé vodní pytlák, v záři letního slunce se rozvíjejí před námi drobné starosti a radosti skorců, třašofitek a v melancholické záři letního večera pak se odehrává tragédie jednodenního života jepic. A tak se to zde hemží životem, který autor zná opravdu skvěle. Ale k svému přišli i lidé spjatí nějak se životem řeky. Vodní pytláky, rybaře, poříční dozorce a mlynáře zachytil Williamson velmi trefně, popisuje je s nevyrovnatelným humorem a vzácným porozuměním pro jejich sta-

bosti i svéráz, pro jejich rybářské záliby i metody, na jejichž pochybenost, stejně jako na příčiny rybářských úspěchů či zklamání dovede skvěle a odborně ukázat. Román „Nesmrtelný losos“ má 248 stran a stojí brož. Kč 20.—, váz. Kč 32.—.

ZRCADLO DNEŠNÍHO NĚMECKA.

Politická monografie je dnes nejcennější literární útvar. Čtenější než román a čtenější než cestopis. Před několika lety to byl Emil Ludwíg, který na něm založil svou výnosnou a konjunkturální slávu, po něm se objevil Knickerboker, Kurella, Siloné a dnes k nim přistupují dvě nová jména, Američan Gunther a Němec Konrad Heiden. Konrad Heiden je autorem obsáhlé monografie o Hitlerovi (česky vyšlo v nakl. Frant. Borového) a to je jedna z nejzajímavějších knih, jaké byly napsány v tomto oboru. Heiden není duchaplný a konjunkturální reporter, který by tento druh literatury chápal jako výnosný obchod, je to autor velmi vzdělaný, který svou knihu založil nikoliv na senzacnosti, ale na velikých znalostech látky, o níž píše, všude, kde kreslí Hitlera, dokládá to bohatým

materiálem, všude, kde líčí pozadí Hitlerova hnutí, radí je do souvislosti s celým chaosem rozvráceného poválečného Německa, všude, kde zaznamenává Hitlerovy úspěchy, ukazuje, jaké síly jej vynesly na povrch. A právě pro tuto šířku pohledu patří Heidenova kniha k nejucelenějším obrazům nového Německa, jež zrušilo hranice mezi fraškou a tragedií a stalo se nejobávanější hrozbou kulturnímu světu. Je v této knize tolik otřásajících faktů, která předkládá Heiden čtenáři, když tu ukazuje růst nepřítelů, když tu ukazuje růst nepřítelů mnichovského agitátora, jenž se stal vůdcem davů, když tu zachycuje psychologii německého života, když tu líčí prvý mnichovský puč, politiku sociálních demokratů, prezidentství Hindenburgovo, když tu ukazuje začátky a růst nacistické strany, boje mezi jednotlivými Hitlerovými podvůdci a všechny ty zběsilé metody, jež líčí, terorem, demagogií a korupcí pomáhaly zmocnit se Německa.

Heidenova kniha není jen dějepísem zániku výmarské republiky a zrození Třetí říše, je to zdrcující zrcadlo dnešního Německa, ukazující, z jakých temných stok zrodil se fašismus Thyssena, Schachta, Kruppa. Je to také otřásající dokument, nad kterým si čtenář uvědomuje a poznává skutečnou tvář mezinárodního fašismu.

A proto je tato Heidenova kniha jednou z nejvýznamnějších knih, jaké se mají čísti. Haló-Noviny

ST. K. NEUMANN: STAŘÍ DELNÍCI. (Fr. Borový, 1936.) Neumann napsal svou báseň jako protějšek k Halasovým „Starým ženám“. Proti nediferencovanému „všelidskému“ zření Halasovu energicky po-

FEUILLETON

Henry Williamson:

NESMRTELNÝ LOSOS.

Knihy o přírodě patří v Anglii k nejoblíbenějším četbám. Z těchto pak kniha Nesmrtelný losos byla nejspěšnější knihou anglické jarní sezony. Význačací rybářského sportu najdou v ní odhaleno mnohé tajemství svých loveckých úspěchů či zklamání. Z českého překladu, který právě vyšel, otiskujeme zde jednu kapitolu.

V letu volavky, která je nasycena, je Srážný jez asi 6 mil nad Svážným jezem; ale ryby mají cestu delší. Řeka se vinula travnatými hvatčinami, které v minulosti sama vytvořila —, brzy se stáčeje těsně k úpatí kopců žlutavých, červenavých a hnědavých barvami dohánajícího života listí, brzy se točíc na stranu opačnou; někdy se vracela vlastně na totéž místo v divokých zákratech zmatených proudů, lesknoucích se a bujně plnících.

Srážný jez byl vybudován v minulém století žilkno přes řeku jako zápora z kamenů, navršených a

upevněných kolmo do výše 10 stop nad skalou. Vrchní vrstva kamených desek přečnívala a voda, která přes ně padala, se řítila k samotnému základu stavby. A tam se odrážela, poněvadž padala přímo na skálu. Pod jezem nebylo tůně, žádné hluboké vody, ze které by ryba mohla vyskočit. Byl to nejhorší jez v celé oblasti Dvou řek, a poněvadž zpravidla byl nepřekročitelný, bylo to oblíbené místo pytláků při rybím tahu.

Tam, kde přestával základ jezu, pokračoval břeh porostlý olšemi k polorozpadlému stavidlu. To se skládalo ze tří vztyčených kolů, zaražených do zdvia a upevněných příčnými břevny. V zářezech vztyčených kolů byla dvě křídla vrat, s nimiž se nehnuo už víc než 30 let. Byla polorozpadlá a na vyšší straně pokryta slizem.

Jednou časně ráno Ponocný se vypravil k Srážnému jezu. Věděl, že tam budou někteří chlapi z města chytat ryby. Od té doby, co začal pozorovat lososy jen tak pro ně samotné, stal se Ponocný jakýmsi čestným dozorcem, který zabraňoval všem nepřístojnostem. Dával se na volavky, vydry a pytláky jako na nepřátele poloviny svého vlastního

života. Poříční dozorcí byli nepřáteli druhé poloviny jeho, a když některého viděl, velmi se zneklidnil. Bručel sám k sobě, věda, že by mu neuvěřil, že je u řeky v zájmu ryb. Ne v zájmu poříčního úřadu, který si lidé udělali, aby představoval a sloužil jejich vlastním zájmům; siťtaři, aby se síť zvěšovaly a prodlužovala doba lovu do síti, udíkáři, aby rostl počet ryb v řekách, aby počet síti byl co nejmenší a aby doba lovu v ústí byla omezena. Ponocný znal všechno, k čemu zde byl ten úřad; a bručel, kdykoli spatřil dozorce jednak pro vzpomínku na staré časy a také proto, že to byl samotář.

Ponocný byl zvláštní důvod k odporu proti dozorcům. Vzpomínaje si na počet ryb, které sám nacyhtal tam pod Srážným jezem, přemítal nyní o lososech, vyskakujících tam nadarmo celé hodiny a rozbíjejících se o kameny. Proč se ty poldové nepostarali, aby se vrata vdevřela? To přeci není žádný pořádek! Dobrá, on, Ponocný, to spraví sám.

Brzy po východu slunce v pondělí ráno přešel plot pod mlýnem blízko mostu a kráčel po břehu řeky. Byl vysoký a tenký, vypadal jako olšový kmen, proměněný v člo-

vka. Jeho kabát byl rozdrán a měl barvu šedivého lišejníku, jeho paže a nohy byly dlouhé a volné. Měl drobnou tvář se špičatou kozičkou a špičaté uši, odstávající pod zdviženým okrajem velmi starého plstěného klobouku, na němž nebylo možno poznat původní barvu. Zdálo se, že jeho oči nic nevidí, nikdy se neotočil, ani se neřval kolem sebe; a přece viděl všechno, co chtěl vidět. Byl jako ta šedivá volavka, měl jen ty své hadříky, několik zahradnických nástrojů a sama sebe. V létě spal často venku v kopcích sena, nebo v podkroví stájí. Znal bílé sovy, které hnízily ve stodolách a sovy znaly jeho. Rád chodval sám na čerstvém vzduchu. V zimě bydlil v místnosti nad stájí, které se už neužívalo, a plal za to nájemné 10 šilinků za rok. Trval na tom, že musí platit nájemné. Jeho domácí, takto hostinský, mu dovolil vařit a péci v rezavé plotně malé místnosti, v níž dříve býval koňský postroj a ve které nyní visely pavučiny. Jediným společníkem Ponocného byla kočka, důkladně stará, které říkal kotátko. Bylo to pra-pra-pra-kotátko původní kočky, která uměl. Ani nechodil žebnat, ani si nevypůjčoval, ani se nechtěl ucházet o sta-

stavil téma třídní. Při čtení N. „Starých dělníků“ si uvědomujeme, jak významnou úlohu hraje u Halase, přes subjektivní zaměření básně, jeho subjektivní pesimismus. Staré ženy jsou mu jen jediným velkým symbolem zániku, smrti, nicoty vůbec. Proti této nicotě, proti nesmyslnosti života je u Neumanna postaven život starých dělníků. Zatím co dělnické individuum hyne, trvá jeho práce, kterou se udržuje svět, a trvá jeho touha po vejšití do říše, kde „rozsudek nabyt mocí práva“, trvá jeho třídní vznos. Z toho tryská velký optimismus, byť tragicky přibarvený, který přemáhá nejen těžký úděl životní, nýbrž i samu smrt. Proto může N. říci „smrti není“, proto zde není nicoty a zániku. Zatím co u Halase stojí všemu v hlavách smrt, ukazuje Neumannova básně, že větší je život, že dělník je ve svém třídním začlenění a úkolu „nesmrtelný“, že smrt pro toho, kdo buduje svět a připravuje jeho příští svobodné rozvinutí, přestala být hroznou. V tom se stýká N. básně s díly několika sovět. autorů z poslední doby, která rovněž řešila problém smrti s třídního hlediska.

Bedřich Václavěk v revui U.

KNIHY REDAKCI DOŠLE.

Emil Strauss: Tschechoslovácké Aussenpolitik (Československá zahraniční politika). Vydalo nakladatelství Orbis (Praha XII.) za Kč 28.—. Jejím hlavním obsahem je vylíčení československé zahraniční politiky od konce světové války až k dnešku. V této první německé knize o zahraniční politice Československa je úvodem přehledné předvedení české zahraniční politiky v starém Rakousku (od roku 1848 do roku 1918), načež pak v několika kapitolách je líčen vývoj započatý 28. říjnem.

Dr. A. Tůma: „Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní, zvláště péče o mládež“. Svisl podává přehledný výklad o všech právních předpisech a zařízeních různých oborů péče sociální a zdravotní, zvláště sociální péče o mládež. Má 238 stránek a cena jeho činí Kč 36.—. Vydala Vyšší škola sociální péče v Praze III.

1. číslo STUDENTSKÉHO ČASOPISU, který právě zahájil již svůj XVI. ročník, přináší stať Zdeňka Smetáčka „Válka a mír“, úvahy K. Šourka „Nad českým malířstvím“ a počátek studie B. Dohnala „Básnické dílo Březinovo“, která byla počtena první cenou v II. celostátní soutěži. K nim se pak připojují J. L. Fischerův informativní i kritický přehled zahraničních i domácích událostí politických, články V. Hej-

my „Divák a moderní obraz“, Olgy Srbové „Dvě prázdninová jubilea“, M. Havla zprávy ze světa filmového „Do nové sezony kinematografie“, pak oddíl knižních referátů a ukázky studentské prózy od J. Čalka, J. Havlína, A. Holase, M. Krohové, Z. Lánského, Z. Štavy a Z. Urbánka. Nejzajímavější pohled do středoškolské mentality a vnitřního světa středoškolačů poskytují arciť verše, jichž je zde slušná řádka, a jež číst znamená totéž, jako dívat se do zrcadla, odražejícího vnitřní citový svět našeho středoškolského studenta. Stejně zajímavý a dokumentární je oddíl „Z došlých dopisů“, kde středoškolač, svým způsobem ovšem, diskutuje vášnivě a temperamentně o umění i o životě, o otázkách uměleckých i politických. Číslo, obohacené pravidelnou přílohou „Středoškolský sport“ a přinášející podmínky soutěže na nejlepší příspěvky v XVI. roč. a podmínky soutěže pro důvěrníky SČ., se reprezentuje velmi pěkně a věříme proto, že svým zajímavým obsahem, pestrostí a optimismem, který je typický středoškolskému mládí, získá další zájemce a odběratele i z řad nestudentů. Zasloužil by si toho. Předplatné na celý ročník je jen Kč 22.—, jednotlivá čísla Kč 2.20. Každé číslo letošního ročníku přinese na obálce reprodukcí některého typického a vývojově důležitého díla významného českého malíře. Na obálce I. čísla SČ. je reprodukcí oleje V. Sedláčka „Koně na poli“.

JAK JE BOZŠÍŘENO RADIO V ČESKOSLOVENSKU. Čechoslováci vlastnili v pololetí letošního roku 859.738 radiopřístrojů. Za prvou polovinu roku přibývalo v Československu 17.025 radioposluchačů. Nejvíce rozhlasových stanic v ČSR. je na Zlínsku. Ve Zlíně samém připadne na 5200 rodin 3500 rozhlasových aparátů. To znamená, že dva radiopřístroje připadají na každé tři rodiny. Je to proto, že vedle zábavy slouží ve Zlíně poslech rádia hlavně praktickému využití rozhlasu ve zpravodajství, kterážto tendence převládá. Tak na př. Batový závody zadaly z iniciativy šéfa závodu J. A. Bati jisté čl. továrně objednávku 1000 zvláštních radioaparátů, schopných přijímat co největší počet stanic na krátkých a středních vlnách. Radioaparáty tyto jsou mimo to kombinovány s gramofonem a umožňují rozhlasovou zpravodajskou službu prodejen. Přístroje se ve zkušebním provozu dobře osvědčily. Tento krok znamená nové využití rádia v hospodářství a radiovému průmyslu se ve výrobě podobných aparátů otvírají nové možnosti.

N Ě M Č I N Ě, FRANCOUZŠTINĚ, ANGLIČTINĚ

vyučuje Dr. Karla Schwelbová,
přísežná soudní tlumočnice
Praha II, Národní tř. 24, tel. 348-67

robní podporu. Měl tajnou bázeň, že až bude velmi star, bude opuštěn, že ho dají do chudobince a že už nebude vidět řeku ani pole.

Kráčel podél řeky zvolna s jasanovou holí, téměř tak vysokou jako on sám ve své pravé ruce, a neustále se díval na vodu, kterou měl po levici a která dosahovala téměř do výše břehu. Napřed a za řekou byly skupiny tenkých stromů, které téměř zakrývaly mlýn. Slyšel hukot jezu, jak se k němu blížil. Zvýšený břeh z kamene a hlíny, na němž rostly jasanové a jiné stromy, byl mezi ním a jezem. Díval se mezerou, spatřil postavu člověka, který tam stál, a poznal, že je to člen bandy, která ukradla jeho velikou síť na policii. Pak uviděl klobouky dvou druhých, pohybující se za několika nízkými keři trní. Řeka přesahovala břeh vedle vrat, přelévávala se na trávu a odtamtud se vracela zpět do řečiště.

Postoupiv k jiné mezeře, díval se Ponocný na ryby. Ryby tam skákaly do bílého proudu, padaly zpět a byly vrženy do víru vody, odražející se od spodní skály. Skákaly ustavičně a většina z nich byla zbarvena do červena a do hněda. „Vojáči,“ brulžel Ponocný.

V řečišti v sítinách 50 yardů nad jezem kdysi našel Ponocný rezavou tyč, když tam před několika měsíci slídlil. Hádal, že to byla tyč, kterou se zdvíhala vrata před lety. Ale kdyby si šel nyní pro tyč a začal otvírat vrata, byl by mohl být shozen do vody při tom a nikdo by z toho nic neměl. Ti chlapi nestáli ani za tolik kochalky, kolik je za dva krejčary, šodlil by ho do vody, kdyby mysleli, že to nikdo nebude vědět. A to ještě chytají zralé jikrnáče! Jikry takové desetiliberky váží dvě libry! To přece nemá žádný smysl chytat takový zralý ryby.

Ponocný nychtal mnoho set ryb u Srážného jezu a často projevil svůj názor, že říjnové ryby chutnají lépe než jarní; ale to bylo tehdy, když byl mladší a „měl v hlavě samý darebáctví“, jak říkal. Ale do-

čista zralý ryby! To přeci nemá žádný smysl.

Když nějakou dobu přemítal, co by měl udělat, vylezl Ponocný na zvýšený břeh a kráčel pomaleji než jindy k těm lidem. Ten, který stál zády k vodě, ho spatřil neurčitě a nevěnoval mu pozornost. Jeho dva společníci však si ho všimli blíže, a když poznali, kdo to je, sehnuli se a každý vytáhl dlouhou jasanovou tyč a hodil ji spěšně mezi olše do trní.

Ty tyče byly užrnuty nedaleko. K tenčímu konci byla připevněna smyčka z dvojitého měděného drátu. To bylo na chytání ryb za ocas, jak čekaly před vraty.

Ponocný kráčel k okrají stavidla, který byl v sousedství vodního spádu, hlučícího několik kroků odtamtud. Ryby všech délek a tvarů i barev vyskakovaly kolmo pod jezem. Žádná nemohla přes jez. Jedna velká ryba — to byla ta padesátiliberka, kterou Ponocný viděl den před tím u Srážného jezu — padla nazpátek na ukrytý výčnělek skály a byla odtamtud shozena do vody bíhým vzduchu. Ponocný sevřel prsty a bručel si pro sebe.

„Moc toho nechytíte s tímle mizerným drátem,“ řekl Ponocný. „Já jsem tady chytával s bodcem, dyž Adam byl ještě maličkej. Vostatně už je moc pozdě. Není ty dost vody, aby ryby vynesla. Dybyste takle trochu vodevěřeli ty vrata, aby tam proteklo trochu vody, přilákali byste ty vojáky do prátoku.“ Vojáci byli pytlačký název podzimního tahu ryb. „Jó, milánkové, to my sme dělávali za starejch časů. A jestli se nemejím, tak tady někde musí být ve vůkolí ještě ta tyč.“

Začal pátrat kolem, dívaje se pod trní a odkopávaje kusy trávy. Pak se zas obrátil k ostatním a bručel si napří pro sebe: „Můžete chytit rybu pěkně na bodec, dybyste ho dali na kratší hůl, ale musíte být, milánkové, moc vopatrní, abyste se moc nenakláníli nad tudle vodu, dneska je hroznej proud. Jo, jo, tak to je.“ A kroutě hlavou, odcházela zas, tváře se, jako by hledal ty tyč.

„To je kus starýho blázna“, řekl jeden z těch tří, zapaluje si cigaretu. Vida to, Ponocný se vrátil a vykládal jim ze široka, jak dělávají pamětníci. „Já totiž myslím na ty časy, když sme vodváželi čtyry fúry ryb s tudle toho místa. Ale tehď sme měli tu tyč na vodvírání těch vrat, víte?“ A zase potřásal hlavou a zase odešel. „Dočista blázen,“ řekl ten mladík, zhluboka vdechuje.

Ponocný zíral na vrata stavidla, maje svůj plstěný klobouk pošinut na jedno ucho a škrábaje se za druhým. Voda se prodírala otvory v dubových prknech a přetékala se sykotem, jak se hořejší voda tlačila do vrat.

Když se tak díval, malý mořský pstruh sklouzl po jednom tom praménku vody, a naraziv na dřevo, sklouzl zase zpět. „Však budeš hned na druhéj straně, milánku,“ řekl stařík. „Ponocnej to zná.“

Našel zrezavělou tyč v kopřivách a vrátil se k vratům. Dubové prkno bylo položeno za kostru vrat, na to si stoupl a strčil jeden konec tyče do železného zářezu. Každé křídlo vrat mělo tvar veliké čtyřhranné lopaty; tam, kde byla rukojeť, byla kolmá řada zářezů. Opíraje se o tyč, pokoušel se zdvíhnout vrata. Byla zaklíněna do dolejších zářezů kolů a držela pevně ve slizu. Ale s největším napětím Ponocný nakonec dřevo nadzdvihl a hned se pod ním zbarvila voda prudkým pohybem bahna.

Zasunul konec tyče do nižšího otvoru a zdvihl vrata o další zářez. Tak zvolna zdvihl jedno křídlo; pak začal zdvíhat druhé. Zatím co to dělal, jeden z těch mužů přišel k němu a tápal se ho, kam až to vlastně chce zdvíhnout. „Cože?“ řekl Ponocný. A dal si ruku k uchu a pak se sehnul a zdvíhal dál. Ten muž na něho křičel, ale nebylo ho slyšet v hukotu vody, protékající pod vraty. „Cože?“ křičel Ponocný, ustav na okamžik. Ten člověk vyšel na prkno a křičel mu do ucha: „Jestli to vodevěřete docela, vy pitomej starej blázne, tak nám vsěcky ryby utečou!“

„Jó, jó, máte pravdu, milánku,“ odpověděl Ponocný, „báječná voda, báječná voda je tady!“

„Já sem vám povídal, vy starej blázne, že nám tady pustíte vsěcky ryby, neslyšíte?“

„Ne, nemáš bodec,“ odpovídal Ponocný, zdvíhaje vrata o další zářez. „Dybych měl, tak bych vám pučil, milánku.“

Ten muž popadl konec tyče. „Tak už zkrátka dost.“ Druhé křídlo vrat bylo už téměř tak vysoko jako první. „Jo, jo, máte pravdu,“ řekl Ponocný. „Jenom neříkejte těm starejm poldům, že sem tady byl u vás, dyž ste zdvíhali tudlecty vrata,“ při čemž sunul konec tyče do posledního otvoru.

Druhý muž nyní stoupl na prkno a chopil se tyče. „Co to tomu chlapovi vlezlo do hlavy?“ křičel. „Dejte sem tu tyč — a zdvihl paži se zatatou pěstí, táhna druhou za tyč.“

„Tu máte,“ řekl Ponocný, strkaje náhle tyč druhému.

Muž, který křičel, byl připraven na to, že bude muset pekonávat odpor; takto ztratil rovnováhu. Chytil se druhého, který se zapotácel a chytil třetího. A tak se ta trojice motala a chytala navzájem. Váha tyče stáhla prvního poněkud na stranu a všichni tři spadli do vody. Hned byli odneseni proudem. Jeden se chytil olšové větve při zákrutu, druhý se chytil jeho; ale třetí byl odnesen až do hlavního proudu řeky. Uměl plavat a tak udržel hlavu nad vodou. Byl však nesen bez pomoci hodný kus, než se dostal do tíšší vody. Ponocný, který za ním běžel po řece, mu pomohl ven.

Když ti tři se zase sešli, řekl jim: „Vy ste mně pěkný vrtáci. A kdopak je ta tyč, co ste ji mermomocí chtěli držet? A já teď nemůžu ty vrata upravit, jak sem chtěl, abych vám pomoh, ale dyž vy pitomečkové ste mysleli, že to znáte lepší. Já vám říkám, milánkové, teď budou zatraceně držet a nic s nima nehně. Hele, hele! Vidíte ste tu krásu? Božíčku, to byl krásný pohled!“

Losos vyskočil z bílé pěny pod otevřenými vraty, prolupl jím jako temný stín a ztratil se z dohledu. Nad jezem v hluboké vodě vyskočil znova — Salar.